

genija

KODER

V
GORSKEM
ZAKOTJU

 e-knjiga.si

Genija d.o.o.
1000 Ljubljana, Litijaska cesta 12/a
Telefon: 051 415 616
www.genija.com
info@genija.com

Anton Koder
V gorskem zakotju

Za založbo: Blanka Jarni
Računalniška postavitvev: Dubravko Gecan

©za e-knjigo Genija d.o.o.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

821.163.6-32(0.034.2)

KODER, Anton, 1851-1918
V gorskem zakotju [Elektronski vir] / Anton Koder. - El. knjiga. -
Ljubljana : Genija, 2012

Način dostopa (URL): www.e-knjiga.si

ISBN 978-961-280-149-6 (pdf)
263592448

Anton Koder

V gorskem zakotju

2012

Vsebina

Prvo poglavje.....	7
Drugo poglavje.....	13
Tretje poglavje.....	19
Četrto poglavje.....	28
Peto poglavje	33
Šesto poglavje.....	39
Sedmo poglavje.....	43
Osmo poglavje	49
Deveto poglavje	58
Deseto poglavje.....	62
Enajsto poglavje	69
Dvanajsto poglavje	76
Trinajsto poglavje	80
Štirinajsto poglavje	85
Petnajsto poglavje.....	90
Šestnajsto poglavje.....	96
Sedemnajsto poglavje.....	100
Osemnajsto poglavje	108

Tudi za brezplačne knjige veljajo avtorske pravice.

Vsa besedila na portalu e-knjiga.si so objavljena z dovoljenjem avtorjev, oz. lastnikov avtorskih pravic. Pridobljena dovoljenja veljajo izključno za objavo in distribucijo na portalu e-knjiga.si in ne veljajo za objavo na drugih spletnih naslovih ali medijih..

Za besedila, ki so v javni lasti še vedno veljajo avtorske pravice za grafično podobo in računalniško postavitev knjig objavljenih na portalu e-knjiga.si

Ni dovoljen prenos e-knjig, besedil ali slikovnega materiala na druge spletne naslove ali medije.

Ni dovoljeno reproduciranje, distribuiranje, predelava ali druga uporaba v kakršnemkoli obsegu ali postopku.

Za osebno uporabo lahko naše e-knjige uporabljate neomejeno.

Prosimo, da vsako novo kopijo prenesete ali delite neposredno z našega portala. Na ta način boste prispevali k nadaljnjemu razvoju spletne knjižnice e-knjiga.si.

Prijetno branje.

Prvo poglavje

Pešaška vas ni ne velika, ne majhna. Takšna je, kakršna je večina vasi. Kakšnih trideset slamnatih in z mahom zaraščениh streh ima, nekaj manj kljukastih številčk nad vežnimi vrati, katere poznajo Pešačani bolje na pamet, kakor iz pismenosti; kajti študirani oni niso. Taki so, kakršni so bili njihovi dedje: star denar, staro vero in stare šege ljubijo.

A vendar ima Pešaška vas več znamenitega, kakor bi se komu dozdevalo. V vznožju visokih gora je postavljena, na daleč sloveča voda Pešata izvira na koncu vasi, lepo cerkvico z zlatimi oltarji ima, rdeč ne ravno visok zvonik, lepe vrte okoli polzidanih pollesenih poslopij, nekaj polja proti zahodu in jugu, pa še marsikaj drugega, kar mu daje čast in dobro ime. Najimnitnejša pešaška oseba je suh možiček, s kratkimi irhastimi hlačami v petek in svetek, in rdečimi navskriž zvezanimi hlačniki, pa širokokrajnim pokrivalom. To je županček Rogovila. Že kar mlajši zarod pomni, nosi on

srenjska bremena na suhih plečih. Pešačani dobro vedo, zakaj se mu spodobi taka čast in lepo županovo ime. Študiran on ni, le nekaj številčk pozna, premeten ni, mnogokrat v znanosti podlegne komijskemu biriču, ki menda tudi ni bogve kakšen učenjak. A Rogovila ima druge lepe lastnosti. Zgovoren je, da bi govoril na pamet, kolikor časa bi kdo hotel, na sanjske bukve se razume, da nobeden ne tako, gospodi se zna klanjati in dobrikati in njegovo posestvo, njive in travniki so za nekaj sežnjev večji in skrbneje obdelani od drugih, kar ima precej veljave. Povrh je pa še z župnikom, debelim pobožnim gospodom prijatelj in pri njem domač in imeniten, kakor doma in v vsej soseski. Ker smo dejali, da Rogovila ni učen, kakor oni kancelijski doktorji, ki vedno kmeta deró in davke pobirajo pa nič drugega, je naravno, da so ga županijske skrbi pripravile večkrat v zadrego. To je bilo pa gotovo vedno tedaj, kadar so mu pošiljali pisma od komisije, sodnije ali od koder koli pisana v visoki, učeni nemščini, njegova glava pa ni vedela raztolmačiti drugega, kot nekaj kljukastih številčk in tudi to le v veliki sili. Zaradi tega si je poiskal Rogovila že v začetku svojega županovanja drugo za njim najimenitnejšo osebo za prijatelja, in to je bila učena glava kovač Krivec. Tja iz smrekovih žaganic sestavljeno in na pol razrušeno kovačnico na koncu vasi ob šumeči Pešati se je zaletaval torej Rogovila v oficijelnih stiskah in vedno je našel pomoči in tolažbe.

Bilo je popoldne, pravo jesensko precej toplo popoldne. Pešačani so ajdo želi doli za rebrijo na južni strani in govorili o kozah, ki so se razpasle po okolici, in sosede so obirali in

vlekli čez zobe, kolikor so vedeli in znali. V vasi je bilo vse tiho. Le klepetec na jablani pred županovo hišo je pritrkaval v vetru in doli v Krivčevi kovačnici se je čulo težko kladivo.

Sajasti kovač, bosopet, razoglav, v usnjatem predpasniku in v kratkih do kolen segajočih irhastih hlačah danes ni bil sam v svoji delavnici. Slednje se je redko kdaj primerilo. Na klopi poleg meha sedeli so trije vaški možakarji, tobak zažigali, dim spuščali v okajeni strop in v Krivca so zijali. Najimnitnejši izmed njih je bil župan Rogovila. Pa si je bil tudi svest svoje časti in svojega naslova. Kakor kakšen grški bog je sedel na svojem prestolu, na sajasti klopi, skozi očala je gledal, neko pismo vrtel med prsti, študiral, premišljal in polglasno sam s seboj govoril in z ustnicami mihal. Naposled povzdigne s steklom oborožene oči v kovača in pravi: »Kaj meniš ti, ki si učen in se na take kljuke, kakor so v tem pismu razumeš, kaj naj storimo, če se te nepridiprave koze pritepejo tudi v našo vas? Vsi peklenščeki, še tega nam je primanjkovalo!«

»Jeza ali ne jeza, nevolja ali ne nevolja, vseeno, saj sem vam rekel in raztolmačil in razložil, kaj piše kancelijski cesarski kraljevi komisar.« Zadnje besede povzdigne z nekim posebnim ponosom sajasti Krivec, po svojih vasovalcih pogleda, kladivo in neko železnino na tla vrže, da zazveni in se iskre ukrešejo, županu pismo vzame in ga začne tolmačiti na glas:

»Gospodu Rogovili, županu Pešaškemu! Ker se koze v vašem okraju vedno bolj in bolj razširjajo, je podpisano poglavarstvo sklenilo, poslati vam izvedenega zdravnika, da se ustavi

daljna nesreča. Zaukazuje se vam ostro, da se ima ravnati vsa soseska strogo po njegovih zapovedih, da mu ima oskrbeti prilično stanovanje, hrano, in povrniti polovico drugih njegovih stroškov. Pojutrišnjem dopoldne se ima tudi voznik s primernim vozom oglasiti v mestu, s katerim se naznanjeni zdravnik odpelje.«

»Ukazoval bi vsak,« se oglasita pri teh besedah županova tovariša. Rogovila pa si z rokavom potno čelo obriše, očala popravi in meni, vdan in ponižen takemu povelju:

»Tako je torej, tako. Ni drugače! Cesarski gosposki se moramo klanjati. Kaj pa ti meniš, Krivec? Zini kaj!«

Sajasti kovač zdaj pismo zopet zgane, se ponosno pred županom razkorači, svojim tovarišem poredno pomežikne, se dvigne in pravi:

»Vi ste župan Rogovila, vi, nihče drugi. Vaša beseda velja, kakor gotov denar. Kar vi rečete, nam je povelje. Veselimo se, da dobimo zdravnika. Vi pojutrišnjem mlado kobilico naprezite in voziček prej k meni pošljite, da ga ogledam in popravim, kar je pokvarjenega, da gospoda v cestni rov ne zvrnete, pa je!«

»Pa je, pa je, trikrat pa je, tako bi žlobudral vsak, ki ne pomisli, kako in kaj. A kje je stanovanje, kje je plačilo za vožnjo, za mostnino, kje je zdravnikova plača? Denar, denar, denar to je moč, da imamo tega, vsega bi imeli!«

Tako se jezi in huduje župan in zopet pismo razgane, kakor bi se hotel prepričati sam, če je v resnici tako rečeno v pismu,

in ne bi verjel Krivčevi učenosti, katero si je v šestnajstletni vojaški službi kot cesarski grenadir pridobil.

»Kaj denar in stanovanje, oče župan,« se oglasi zadnji možiček, sosed Muhar, in turničkasto pipo z mezincem tlači.

»Vsega imate obilo, in enonadstropno hišo, stanovanja dovolj za tri cesarske doktorje, in vaša Manica je za postrežbo, da ni take, pa tudi učena je in po gosposko se zna vesti, zakaj pa je v mestu stanovala in se kuhati učila ali kaj?« pristavi drugi sosed v luknjastem pokrivalu, višnjevi kamižoli in svojega soseda s komolcem sune, češ: reci še ti kaj in pohvali ga, brez pijače ne bo potem.

Kovač Krivec pa zopet zagrabi težko kladivo, s kleščami rdeče razžarjeno železnino prime in začne neusmiljeno udrihati po nji. In ko bi bil kdo bolj natančno opazoval kovača, mislil bi, da hoče vkovati v razžarjeno železo vso svojo jezo in nevoljo in nečast, katero mu je zadal župan s svojim ugovorom.

Takega mnenja je bil menda tudi župan Rogovila. Začel je kriviti svoje protivne možičke, mehčati se, in je dejal: »Kaj pa menite možakarji, da je gospoda takšna, kakor smo mi? Mehkužna in sitna in trmasta je, da ne tega! Nihče ji ne stori po volji. Ko bi se zadovoljil zdravnik z mojo hišo, ne dejal bi ničesar, ali ne bo se, pa se ne bo.«

»Bo se bo, če pri vas ne, kje pa se bo? Še pri župniku ne najde boljšega ležišča. Koruze ste pridelali lani, da sami ne veste koliko in ličkanja imate. Na njem mu posteljite, kako

pražnjo rjuho pognite čez, pa bo ležal, kakor na pernici. Za hrano tudi ni treba skrbeti. Mesa sicer vsaj govejega ni v vasi, a krač imate še celo strašilo v dimniku, in vina imate v kleti. Za zajtrk mu pa močnika na mleku in jajcih skuhajte, če kave nimate. Jedel bo, da ga bo veselje gledati in pomnil bo vse žive dni vas in vašo imenitno hišo.«

Tako ugibljeta vaška soseda. Krivec jima pritrjuje. Tudi župan se omeči naposled in dobro mu dene tako besedovanje, kajti ko kmalu potem Krivec o žeji in vročini potoži, migne fantiču, ki pri vratih v kovačnico zija, naj v krčmo steče in bokal rdečega na njegov račun prinese.

Pri vinu se šele razvežejo jeziki. V vinu se pozabijo vse neprijetnosti. Tudi župan jih pozabi. Povrh je še vesel, da bodo imeli čast, veliko čast, ker bo stanoval cesarski zdranik pod njegovo streho, da bo zajemal pri njegovi mizi in da bo poju-trišnjem sam na novo pomalanem, z zelenim kocem pogrjnjenem vozičku iz mesta vozil, da bo vse gledalo za njim.

Drugo poglavje

»Hi, luca, ti mataroga!« je kričal dva dni potem proti večeru voznik na prašni cesti sem od glavnega mesta.

V novem kastorcu širokokrajniku s srebrno zaponko in škrlatastem brezrokavniku je sedel spredaj na vozičku, z vajeti je potrkaval po konjskem hrbtišču in bič je vihtel, a ne po konjski koži, le bolj tam po komatu. Na prvi pogled spoznamo častitljivega znanca voznika Rogovilo. V resnici, čast komur čast. Naš znanec je vedel, kaj se pravi gospodo voziti in kako se vesti proti nji. Ponosen je bil, v svesti si, da sedi cesarski doktor na njegovem vozičku, ki bo koze ustavil in vso okolico imel kmalu pod svojim poveljem.

Sedel je torej kakor se spodobi gosposkemu kočijažu in niti kratkocevne pipice se ni upal natlačiti, češ da bi tobačni dim gospoda v nos ne bodel. Le sem ter tja se je ozrl v začetku bolj čez ramo nazaj, če doktor, lep, mlad gospod s polno rumeno brado, čednega lica in vitke prijetne rasti, česa ne želi ali izvedeti hoče.

Dolgo časa je bila voznikova postrežnost brez uspeha, kajti gospod je slonel molčeč na vozičku in opazoval okolico. To pa župančku Rogovili ni bilo nič kaj po godu. »Prijazna beseda se mi privošči, pa je. Župan sem, in čast imam in čast se mi spodobi. Saj še župnik radi govore, ki so svet, sivolas mož, pa tako mlad gosposki kosmatin ne bi?« Tako ugiba voznik ter ugame v svoji modri glavi naposled, da gospoda niso za kmeta, in on ne za njo, pa da ni pameten on, ki se ji klanja. Kaj ima prav za prav od tega?

Šele ko se nagne večer in se začnejo kazati drče in skalovje nad pešaško vasjo, se nagne zdravnik proti vozniku, mu pomoli cigaro in pravi: »Koliko potrebujeva še do doma?«

»Koliko,« jekne županček, lice mu od veselja zagori zaradi take prijaznosti, cigaro prižiga, na bič in vajeti sede, se proti gospodu obrne in meni: »Če tako voziva kot zdaj, pa če prav nič ne ustaviva v prvi vasi, kjer točijo najboljše vino, pa če so Pešečani za hudim klancem popoldne cesto posipali, kakor sem v nedeljo ukazal, pa če ta matarogasta luca nekaj biča čuti, sva v poldrugi uri tako gotovo doma, kot to dišečo cigaro prižigam, katera je gotovo draga, in vam jo Bog povrni gospod milostljivi.« Županček bi bil naštel gotovo še cele litanije takih pogojev in dvomljivih vzrokov, ko ne bi bil cesarski doktor, ki se je pisal za Limbarja, in ga bomo tudi mi v prihodnje tako imenovali, pokazal tam na desni zaraščen holm, kjer je stalo temno, širono poslopje in dejal: »Čigavo je ono posestvo tamle?«

»Grad je, grad,« pravi, »Zakriški, največji, najbogatejši in najimunitnejši grad je, kateremu so še moj oče desetino v pšenici in ovsu dajali in tlako delali,« pritrди, čudeč se županček in cigaro med prsti vrti.

»Kdo stanuje tam v Zakriškem gradu?« vpraša dalje Limbar.

»Kdo da tam stanuje pravite in menite? Družina, družina mnogobrojna, grajska družina.«

»Pa nihče drugi?« naglasi nekako nezadovoljen prejšnji.

»Nihče, nihče, tega ne rečem in ne trdim, Bog vedi da ne. Graščak zapoveduje tam, oh graščak, pa kak graščak, da se Bogu smili, da živ človek ni tak in ni bil«. Po teh besedah se županček bližje k zdravniku pomakne, suhi prst na zijava usta položi in šepne: »Bog me kaznuj in tepi, da ne lažem, če vam pravim, da je Zakriški s samim hudimantom v zvezi ali kaj; zakaj pa ne moli in v cerkev ne hodi? Potem pa recite, da ni res, kar trdim, pa da opravljam in ljudi čez zobe vlečem, saj to gospod milostljivi, to se razume tako med nama ostane, ker nisva stari babi klepetulji, ki ljudi obirata in jezike brusita.« Tako je govoril županček in zijal v zdravnika.

Slednji mu je dajal le polovične odgovore, in je urno prehajal od enega vprašanja na drugo. Pozneje je hotel zopet natančno vedeti, čigavo je ono gosposko selišče na Pešaškem holmu. In ko mu je razložil in raztolmačil županček, da je postarne gospe Roženove, kakor jo imenuje vse naokrog, hotel je izprašati vse natanko, kakor pri spovedi. Posebno ko mu je omenil gospejino hčer, Lucijeto, saj tako ji nekako pravijo,

moral mu je zopet popisovati natanko, kakšna je, koliko stara, kakšne lase, pa kakšen obraz ima in mnogo takih podrobnosti, kar se je njemu kar nepotrebno in otročje dozdevalo.

Iz vsega tega je posnel županček, modra glava, da gospoda niso nekaj posebnega, kakor bi si domišljeval kdo, če pa jo zanimajo take malenkosti.

In še nekaj ga je jezilo skrivaj prav po tihem, hudo jezilo. Zakaj poizveduje doktor le po gosposkih, imenitnih seliščih, po njegovem posestvu, ki tudi ni zadnje, pa ne. Zakaj hoče imeti naslikano tako natančno tisto plavolaso Lucijeto, njegove Manice pa niti v misel ne vzame, niti ne vpraša, koliko otrok ima on, častiti pešaški župan.

Tako jezo je potem vso pot županček skrivaje vase izlival in v nevolji bolje kakor kdaj potno in prašno hrbtišče matarogaste luce z bičem strojil, ki je bežala, kolikor se je dalo bežati na ne prav najlepši okrajni cesti. Noč je bila in mesec je svetil izza širokovejate vaške lipe, ko pridrdra županov voziček v vas.

»Zdaj sva pa doma, gospod doktor,« pravi voznik, ko na dvorišče zapelje. Zijav hlapec v belem slamniku priteče, za vajeti prime, župan pa h gospodu priskoči ter mu hoče pomagati z voza. A poslednji ga je že prehitel in si ogledovaje priprosto kmetsko selišče, novo cigaro zažigal.

Uro pozneje je sedela v županovi hiši precejšnja kopica vaških možakarjev, ki je bolj skrivaje cesarskega doktorja gledat prišla. A poslednje se ji ni posrečilo, kakor je želela. Zdravnik

je dejal, da je truden in si je ukazal v svojo sobo v prvem nadstropju nekaj večerje prinesiti.

To pa možakarjem ni bilo povšeči. Kleli so in zabavljali, češ, tako imeniten menda ni, da bi se nas moral sramovati. Sem k nam naj pride, z nami naj se pogovori in pri nas se kupa vina pije. Mi tudi lahko plačamo nekaj meric, če je potreba, in vemo, kaj se spodobi, tako pod nič nismo.

Limbar je sedel isti večer še precej pozno pri lojeni z velikim utrinkom goreči sveči. Mislil je, da je lačen, a jed mu ni dišala, mislil je, da je žejen, a dolgo je stala polna kupa pred njim.

Kake trikrat je premeril svojo nizko sobo, oskrbljeno le z najbolj potrebno opravo, in nekaj svojih knjig in zdravniških instrumentov in zdravil je uredil. Potem se je naslonil na okno, podprl glavo v dlan in na z mesečino razsvetljeno tiho vas zrl.

Dozdevalo se mu je, kakor da bi se bilo njegovo življenje z današnjim dnevom v čisto nov tir zasukalo.

Sin manjšega privatnega uradnika in ravnokar izšolan v prestolnici, ni poznal našega kmeta, njegovih navad, ne življenja na deželi in njegovih zanimivih strani. Trda, prav trda in neusmiljena se mu je zdela usoda, ki ga je potisnila tako zgodaj iz mestnega hrupa, zdramila iz njegovih visokoletečih idealov, ter mu odmerila skromno delovanje med ubogim, neomikanim ljudstvom. Tu naj bi se ubijal torej od jutra do večera, z blagim svetom in učenostjo naj koristi drugim, pa

sveta in tolažbe samemu sebi ne ve. Take misli polnijo Limbarjevo glavo in prvič se mu vzbudi nesrečna misel: ali ni zgrešil svojega poklica, ali najde srečo v svojem težavnem stanu.

Pozna ura bije in fantovsko petje se čuje tam s polja, ko svečo ugasne in gre k počitku.

Šele pred spanjem se domisli osebe, ki mu je večerjo in pijačo prinesla in ga sramežljivo in boječe vprašala, če še česa potrebuje.

Bila je črnooka, črnolasa županova Manica, deklica kakih šestnajst let. Limbar, precej romantičnega duha in izveden v literaturi, bi jo bil primerjal Sekspirjevi Juliji, zaljubljeni kmečki fant pa bi rekel in se zaveril, da je Manica tako dekle, da malo takih.

Kadar človek začne premišljevati svojo in drugih usodo in začne vpletati vanjo povrh še nežne obraze, – mine spanje. Tudi Limbar, čeprav truden, ni mogel zaspati tako hitro, kot si je želel. Vendar se mu je posrečilo naposled, to vemo, a če se mu je tudi kaj sanjalo, nam ni znano.

Tretje poglavje

Drugo jutro je bilo sonce že precej visoko na nebu, ko vstane Limbar prvič v svojem novem stanovanju na deželi.

Ko je svojo precej izbrano toaleta uredil in nekaj potrebnih pisanj izbral, se odpravi k župniku. Ta je bil namreč tisti mož, ki mu je imel biti tako rekoč desna roka pri njegovem težavnem poslu in dolžnostih, ki so ga poklicale sem na kmete.

Na stopnicah ga sreča mršava dekla že bolj v srpanu, ki ga vpraša, kaj da naj se mu skuha za zajtrk. Ko pravi, da se mu mudi in da danes ne potrebuje ničesar, zmajuje stara služabnica z glavo in mrmra polglasno. »Čudni ljudje so ta gospoda. Zvečer ne gredo k počitku, zjutraj ne vstanejo in ne jedo nič, zato so vsi bledi in mehkužni.«

Zdravnik se ni zmenil za tako kritiko. Molče je odšel. A v veži se je mimogrede pred kuhinjo ustavil in cigareto zavijal. V tem trenutku je v kuhinji nekaj zašumelo, kakor da bi zbežala ženska podoba pred njim. Ozre se in kakor po sreči

ujame domačo Manico, ki je še pol zardelega lica smuknila gotovo pred njim skozi stranska vrata na dvorišče. Začudi se, zakaj se skriva deklica pred njim, zakaj se ga ogiba danes, sinoči pa mu je stregla. Kdo ve, če nima za to važnih vzrokov, če ji ni morda celo prepovedano, govoriti z njim. Škoda to! Lepa deklica je, prijetna družčina bi bila sem ter tja za samotne ure na deželi. Kaj bo? Že prvi dan mu ne gre vse kakor bi bil želel. Takih misli poln stopi Limbar v vas.

Radovednega obraza kakor vsak tujec se ozira okoli sebe in kakor je videti ni zadovoljen s tem razgledom.

V tem hipu ga zapazijo otroci, ki se pod vaško lipo vriščeč igrajo. Kakor bi treščilo mednje, utihnejo in začudeni zijajo. Ko se jim naposled zdravnik mimogrede približa in jih vpraša kod se gre k fari, nihče ne ve odgovora. Najbolj oddaljeni stisne pokrivalo v roko in steče po brvi čez potok in dalje po vasi. Videč drugi svojega tovariša, store isto tako ter jo udero za njim. Majhni srajčniki pa, ki teči ne morejo, zakrijejo obraz in začnejo glasno jokati in se kremžiti.

To je Limbarju zagonetka. Sam zlodej je to, si misli. Takšnega ljudstva še nisem videl. Tak menda nisem, da bi bilo treba bežati pred menoj. Pozneje se potolaži s tem, da se morda bojijo otroci njegove dolge rumene brade in gosposke oprave, katere niso vajeni.

Zdaj ga zapazijo zopet mlade perice tamkaj ob vodi. Radovedne so vse, a javno se ne upajo ozirati po novem zdravniku. Zatorej stiskajo glave skupaj, skrivaj se smeji in kdo ve, kakšne opombe delajo.

Limbar se ne zmeni zanje, in urno po vasi koraka, dasi ne ve pravzaprav ali pride po tej strani k fari ali ne. Tako se približa vaški kovačnici. Cigareta mu je ugasnila in izvedeti mora vendarle, kje leži fara, torej stopi v kovačnico.

Kovač Krivec nabijal je pravkar na novo kolo železne obroče, ko Limbarja zagleda. Dvorljiv in prijazen je bil vedno, posebno proti ljudem boljše vrste. Te lepe navade tudi danes Krivec ni pustil v nemar.

»Vi ste milostivi gospod doktor, jaz sem pa Krivec, pešaški kovač,« reče, kolo v kot postavi, potem z umazanim predpasnikom klop obriše meneč: »Če ne zamerite gospod doktor milostivi, pa sedite, pa kar sedite!«

Limbar se čudi taki prijaznosti in naivnosti sajastega tovariša in hoteč ali nehoteč sede, cigareto zažge in potem pravi: »Časa nimam, k fari grem župnika obiskat, pa ne vem prav, kje je bližnji pot. Vi pa veste, in mi povejte, kod naj hodim!«

»Da bi jaz ne vedel, kod da se hodi? Tolikokrat sem bil že tam, da sam ne vem koliko. Prejšne čase sva bila tudi z gospodom župnikom nekaka boljša znanca. A veste, milostivi gospod, zdaj sva bolj tako navskriž. Zaradi ženske, poštene ženske, prave žene, kakršno sem mislil v zakon vzeti po božjih in svetskih zakonih. Branil pa mi je župnik in komisar in župan in soseska, in sam vrag mi je bil v nasprotju, vam pravim. Vi mi pa ne bi bili, vi že ne, vi gospod milostivi, to dobro vem. Takšen gospod ste vi, da je malo takih, prijazni ste, in govoriti se da z vami, in ko bi vas bil prej poznal, ne bi

bil zdaj sam. Ženo, dobro ženo bi imel, pa veselje in blagoslov božji bi imel z njo.«

Limbar se mora zatajevati, da ga ne posili smeh. Naposled pravi: »Utolažite se, utolažite kovač, vse bo bolje, pa povejte mi na kratko, kod se k fari hodi!«

»Saj vam pravim, da vam povem in naznanim prav natančno,« povzame zopet Krivec in z umazanim rokavom pot raz kuštravega čela obriše. »Če po glavni vozni cesti hodite, potrebujete tri četrt ure, ne ene minute manj. Pa dobro morate stopati in stopinje ubirati, to vam povem. Stranska pot za vrtovi in čez goščo ob holmu je mnogo krajša. Mimo Roženovega gradiča morate iti, to si zapomnite, pa je. Ko dospete k njemu, vidite farno cerkev raz višine in potem jo morate najti, ko bi bili tudi slepi ali bi vam kdo oči zakril in zavezal.«

»Hvala vam lepa, kovač, zdaj pa ne zaidem,« pravi Limbar, vstane in sajastemu tovarišu iz hvaležnosti smodko pomoli.

»Ta pa ta! gospod milostivi. Že deset let, kar sem v mestu bil, nisem kadil take. Lep denar je veljala, pa ga je tudi vredna, po vsej pravici vredna. Da pa ne zaidete in ne zgrešite pravega pota, pa stopim nekoliko z vami.«

Izgovorivši nasadi pokrivalo in Limbarja po vasi pospremi. To je bila njemu čast, da ne take.

Možje in ženice, ki so ga izmed vežnih vrat in oken gledali, so zmajevali z glavami in dejali: »Krivec pa Krivec. On se zna vesti in govoriti povsod in z vsakim človekom.« Ko pride do razpotja, kovač svoj obraz v dlan upre in pravi: »Po tej poti na

levo hodite, kakor sem vam rekel. In ko pridete do gradiča, ne pozabite stopiti noter, če vam je prav. Roženova gospa je taka gospa, da malo takih. Sama mi da zaslužka več kot pol fare in nikdar se ne pelje v tistem novem koleslju, ki sem ga jaz okoval, skozi vas, da me ne bi ogovorila, ko pokrivalo snamem, ali se mi nasmejala meneč: ›Kako je Krivec, kako Krivec? Žeja, žeja, kajne, žeja vas tare. Pa kaj k nam pridite, kadar mimo hodite!‹ Taka je Roženova gospa, da veste, in jaz ne pozabljam njenih prijaznih vabil. Ko sem bil zadnjič tam, natočila mi je tista plavolasa grajska hči takšnega vina, da mi je nemudoma v lase šinilo in sem dejal! ›Bog vam povrni milostiva gospica, Bog vam ga plačaj. Če bi Krivec mnogo take pijače imel, dolgo, prav dolgo bi še živel, pa kladivo bi vrtel in klešče, da bi ga bilo veselje gledati.‹ Tako pa je le revščina, sama revščina! To vam povem, gospod doktor in pravim, da v gradu se oglasite, saj gospoda kakor ste vi in gospa Roženova, se pozna po vsem svetu. In pa kapljica, oh taka kapljica, kakršno boste srkali tam, če ubogate, ne najdete v vsej fari. Jaz bi obljubljena nebesa pustil v nemar, ko bi mi rekli: Krivec! na zemlji ostani, železo kuj pa tako cekinasto vino pij, kolikor te je volja.«

V takem pogovoru se razideta.

To je pravi original kovača, meni Limbar, ko med jelševjem in brezjem po stranski poti proti fari koraka.

Kake pol ure hodi Limbar, potem pogleda na uro in vidi, da je že precej pozno. Šele zdaj zapazi, da se njegova steza prav nič ne ujema s Krivčevim popisovanjem. Niti Roženovega

gradu ni na spregled, niti živega človeka v bližini, ki bi mu povedal, kako in kaj.

»Zašel sem,« pravi Limbar, »zašel in prav mi je. Zakaj stikam po gozdu in si dajem svetovati od vsakega, kdor si bodi.«

Tako ugiba, naposled sklene, da se ne vrne nazaj, naj bo kakor hoče. Nekaj trenutkov pozneje čuje iz daljine odmev sekir in človeške glasove.

»Drvarji so v bližini,« pravi. »Dobro je to, oni mi povedo, kako in kaj.« Približa se možem, ki so ob malem potoku, ki tam med kamenjem šumi, stoletne hraste sekali, gobo kresali in tobak prižigali.

A predno ga zapazijo drvarji, zagleda tam ob strani pod širokovejnato bukvijo postarno, gosposki opravljeno žensko. Velika s koščenim obrobjem okovana očala ima bolj na koncu nosu in v neko knjigo je utopljena.

»Ne zamerite gospa, da vas motim! Pot sem zgrešil. Prosim, ali pridem po tej stezi k bližnji fari?« ogovori Limbar žensko. Poslednja se zgane, knjigo zapre, potem oborožene oči povzdigne in prišleca premeri. Kakor je videti, bil ji je všeč; kajti, čez nekaj časa povzame: »Gospod, vi ste zašli ravno na nasprotno stran. Pol ure imate od tod daljšo pot.« Zdaj pogleda sonce in nadaljuje: »Zdaj je ravno deset, in če greste po poti, katero vam pokažem, ste o pol dvanajstih pri fari.«

Izgovorivši se zopet ozre nekako radovedno izpod širokokrajnega belega slamnika po Limbarju, očala sname raz nosu, jih v knjigo za znamenje položi, do kje je brala in pristavi:

»Mudi se vam, pa kar sami hodite po gozdnem potu, ki še domačega sem ter tja prevari?«

Limbar spozna, kam merijo te besede. Spomni se, da bi bila morda njegova svetovalka Roženova gospa, katero mu je tako lepo opisal kovač Krivec. Spodobi se torej, da se ji predstavi, četudi ni tu primerno mesto, ter pove kako in kaj.

»Ali ni tu v bližini Roženov grad, čigar posestnico sem čul hvaliti v vasi in me sili tudi uljudnost, da se ji kot začasno nameščen okrajni zdravnik poklonim ter jo pozdravim?«

Limbar je pravo struno ubral in se hipoma zavedel, da je dobro sklepal. Mala rdečica, znamenje iznenadenja, spreleti zdajci sicer blede lice ženske, njena upognjena postava se nekako začudeno dvigne. Čez nekaj časa pravi gospa: »Veseli me, da ste že tukaj gospod doktor; kajti pisali so mi iz mesta o tem že pred nekaj dnevi. Tudi vam moram povedati, da sem jaz gospodinja Roženovega posestva ter vas iskreno pozdravljam in čestitam naši srenji, da je dobila vendar po moji prošnji tako potrebnega zdravnika.«

Po teh besedah poda gospa zdravniku roko in Limbarju se je zdela v tem trenutku vsaj za eno desetletje mlajša in prijaznejša. Vesel je bil torej, da je našel že na potu Roženovo gospo, ki mora biti omikana, vplivna in dobra žena, in njegov drugi izhod za dolgočasne ure na deželi.

»Torej vam, milostiva gospa, se imam zahvaliti, da sem nameščen v tem lepem kraju, ki se mi zdi zdaj toliko prijetnejši, ko sem se ravnokar prepričal, da stanuje v moji bližini tudi omikana mestna družina, to je vaša, milostiva gospa.«

»Hvale ni potreba, gospod, hvale. Jaz vam nisem storila dobrega, a od vas pričakuje pol fare pomoči. Tudi kar se tiče poslednjih vaših besedi, se motite. Moja družina je majhna. Le jaz in moja hči sva na deželi tu. Mene veseli kmetovanje. Bil je čas, ko me je veselilo tudi mestno življenje, – a tu se počutim bolje. Veselilo me bo gospod doktor, če mi izkažete kdaj čast in sicer, kadar vas je volja. Od Pešate do nas je pol ure hoda in se že utrpi. A zdaj vas nočem dalje muditi. Vi imate pri fari opravek. Če gospoda župnika obiščete, sporočite mu moj poklon. Vendar pozabila bi bila kmalu, da ste zašli. Pokazati vam moram pot iz tega gozdnega labirinta.«

Izgovorivši vstane gospa raz hrastovega debla in nekoliko časa zdravnika pospremi. A ker se poslednji neprenehoma zahvaljuje in noče sprejeti tolike časti, pravi: »Ker menda nočete hoditi z menoj, ostanem tu. Moji delavci hraste sekajo; most pod gradičem nam je zadnja povodenj razrušila in odnesla, novega bo potreba. Jaz pa sem rada pri delavcih in tudi stori se več, če je človek sam povsod. A Lucijeta mora domov, južine bo potreba družini in še nekaj drugega ji naročim. Z njo lahko greste. Ko ste pri gradiču, imate farno cerkev pred seboj.«

Izgovorivši zakliče hčerino ime.

Kar trikrat mora ponavljati svoj klic. Šele potem se daleč v gošči oglasi nežen ženski glas.

Nekoliko pozneje prihiti zasopljena gospodična Lucijeta, plavolaska, kakih sedemnajst let stara. V desnici ima slamnik poln cvetic, v levi pa pletenico najlepših jagod.

Šele ko se približa zapazi Limbarja. Tu se ustavi, rdečica jo oblije in nekoliko sramežljivo pravi: »Klicali ste me mama, a jaz sem bila tako daleč v gošči, da nisem mogla priti prej.« –

»Pozno je že. Domov pojdi in naroči, naj popoldne z vozovi po hraste pridejo in drvarjem južine prineso. Zdaj pa novega občinskega doktorja pozdravi. Ta gospod so, ki bodo zdaj s teboj šli, da jim pot pokažeš proti fari.«

Lucijeta se lahko pokloni zdravniku. Ko jo poslednji ogovori z navadnimi besedami pri takih prilikah, še bolj zardi.

Limbar se hoče še enkrat zahvaliti gospi, a ona se obrne v stran rekoč: »Pa srečno hodita in obiščite nas gospod doktor, kadar vas je volja!« Izgovorivši odide gospa na prejšnje mesto k knjigi, ki jo je na hrastovem deblu pustila, Lucijeta in Limbar pa po nasprotni strani.

Četrto poglavje

Da najde Limbar tako ljubeznivega vodnika na kmetih in v tej samoti, bi si niti sanjal ne bi nikdar. Vesel je bil tega, vesel, da bi bil zavriskal ko bi bil sam, a ne v družbi mlade grajske Lucijete. Tesno je bilo spočetka zdravnikovi spremljevalki okoli srca. To je bilo naravno in opazil je Limbar sam. Postavil je torej v boj vso svojo ne ravno pičlo zgovornost. In to je pomagalo. Že na pol pota je vedel, koliko je na gradu družine, koliko let že mati tu stanuje, da v bližini na daleč okrog ni omikanih znancev, da se sem ter tja toži Lucijeti po mestnem življenju, po penzijonatu samostanskem pa nikdar, da vsako nedeljo k maši k fari hodi, ali se z materjo vozi, pa da jih sicer skoraj nihče ne obišče in take vsakdanje stvari. Mnogo ni bilo vsega tega, a za Limbarja dovolj. »To bo družčina po moji volji,« pravi sam pri sebi. »Deklica je omikana, nepopačena, in prijetno bo živeti v njeni soseščini.«

Tudi Lucijeta, četudi sramežljiva in plaha s početka se polagoma opogumi.

Po daljšem potu in po zvito zasukanih pogovorih tudi deklica izve, koliko časa po priliki ostane zdravnik na deželi, kje stanuje, kako da mu dopade tu in če ne misli kdaj njene matere obiskati in ali je že dobil primerno povabilo.

Zadnje besede so bile zdravilne kapljice za nezadovoljno Limbarjevo srce. Ali ta lek bil je tudi prvi znak bližajoče se srčne bolezni, katere on niti sam ni slutil in poznal, čeprav je bil zdravnik. Mogoče pa je tudi, da ni hotel paziti nanjo in se je sramoval te svoje iznenadne slabosti.

V takem pogovoru se približata gradiču. Že od daleč jima prihiti nasproti dolgodlaki domači varuh, Sultan; Limbarja nekoliko postrani pogleda, okoli Lucijete pa veselo poskakuje.

»Zdaj pa kar naravnost po tej cesti hodite! Tisti rdeči zvonik je farne cerkve, zaiti ne morete več,« pravi Lucijeta in steče po peščeni poti proti gradu.

A prišedši do kamenitega vodnjaka sredi vrta, postoji in se ozre za zdravnikom, ne vemo ali iz radovednosti – ali iz kakega drugega vzroka. In glej, pri tej priči se obrne tudi zdravnik in pogleda za svojo ljubeznivo spremljevalko. Lucijeto rdečica zalije, sramuje se in kakor boječ se zdravnikovega pogleda, skrrije se urno za vrtnim drevjem.

»Lepa deklica, srečen bo, kdor jo bo imenoval kdaj svojo,« pravi Limbar polglasno sam pri sebi, ko dalje koraka.

Prišedši na grič, se ozre v dolino pod seboj. Tam leži Pešaška vas, kjer stanuje, tam farna vas, z veliko belo cerkvijo in visokim zvonikom sredi nje, in zopet tam beli prenovljen

gradič s sadnim drevjem in travniki obdan. Ne vemo, kateri pogled je bil Limbarju zanimivejši, če bi hoteli ugibati, ne bilo bi nam težko.

Poldne je zazvonilo pri fari in po podružnicah razkropljenih na desno in levo, ko stopi Limbar v župnijo.

Debeluhasta kuharica mu hiti v prvo nadstropje župnikovo sobo kazat. Med potom se pa nekolikokrat radovedno in nezadovoljno pa skrivaje po njem ozre, in ga premeri od nog do glave, kakor češ: pa menda ne ostane pri kosilu pri gospodu. Dobička ni od takih ljudi in kosmatinom gosposkim človek nikdar ne ustreže.

Župnik na Ravnem, kakor se je imenovala fara, je bil sivolas, častitljiv mož.

Pri zamazanem rdeče obrezanem brevirju je sedel, ko vstopi Limbar, ter imenuje svoje ime.

Veselje, pravo odkritosrčno veselje se razlije župniku po lepo rejenem obrazu pri teh besedah. Toplo stisne prišlecu roko in pravi: »Bog vas sprejmi v našem sedaj tako žalostnem kraju in naj blagoslovi vaš trud in dobro voljo, katero darujete ubogemu ljudstvu. Že gospa Roženova, blaga žena, mi je pripovedovala, da je prosila pri poglavarstvu pomoči in jaz sem storil nekaj korakov zaradi tega. Zdaj vidim, da najin trud ni bil brezuspešen.« Po teh besedah premeri skrivaje župnik novega zdravnika. Laskav poklon bil je znak, da je popolnoma zadovoljen s svojo novo ovčico.

Ko se bolj živo razvname razgovor o tem, kako kužno bo-
lezen zatreti, kaj naj se zapove, kaj prepove faranom, in kako
morajo župan in duhoven in vsi, ki imajo kaj veljave, podpi-
rati vlado, da zatro razširjajočo se nesrečo, pripoveduje tudi
Limbar o naključni seznanitvi z gospo graščakinjo.

»Dobra žena, prava žena, ki ne gleda na krajcar, če se tiče
časti božje ali revščine in nesreče, naj bo kjerkoli,« trdi župnik
in tobačnico med prsti vrti.

Pozneje se župnik in zdravnik tako daleč sprijaznita, da
mora poslednji v resnici pri njem pri kosilu ostati.

Ko je po kosilu nekaj boljšega vina na mizo prišlo in žu-
pniku merico poštenega veselja v glavo, pripovedoval je za-
nimivosti iz svoje mladosti in dijaških let. Mnogo je skusil in
prebil, je trdil, in nazadnje se vendar upokojil na Ravnem, kjer
je po vsem prav zadovoljen. »Tudi mi ni žal, da sem si svoj
težaven stan izbral,« pravi potem. »Priatelj in še neki drugi
– je hotel drugače – a božja volja je bila taka, pa je. Človek se
vsega privadi, še jeklene verige in tudi vi se boste privadili na-
šega kraja, gospod doktor, da nas niti ne zapustite več,« konča
župnik in na zdravnikovo zdravje polno kupo povzdigne.

Ko trčita potem z novim znancem, poslednji ne more kaj,
da ne bi zagotovil in upa, da ga ta želja ne bo minila.

»Pomenljive besede ste izgovorili, gospod doktor danes
pri kosilu,« ponavlja župnik, ko pozneje zdravnika nekoliko
proti domu pospremi. »Pomenljive besede, kaj je to?« si misli

Limbar. »In ali bi ne mogle biti v resnici take? V zadnjih dneh se je moje življenje zasukalo v nov tir, častitljiv mož ima prav.«

Poln takih misli koraka Limbar proti domu srečen in vesel in nemiren in radoveden o samem sebi in o onem, čemur pravimo – bodočnost.

Peto poglavje

Nedelja je bila. Lepa jesenska, praznična nedelja. Pred far-
no cerkvijo na Ravnem so stali možje v gručah in tobak za-
žigali in čakali, kaj jim bo birič danes raz cerkvenega zida na
znanje dajal in kaj jim cesarska in kraljeva gosposka ukazuje
in zabičuje.

Tam ob strani ob župnikovem vrtu je slonel tudi Limbar
in opazoval ljudstvo, ki se je gnetlo kakor povodenj na vse
strani. Tam pred prvo krčmo je stala kočija Roženovega gra-
da. Zdravnik je tudi dobro videl, da sta sedli vanjo dve osebi:
mlada deklica in sivolasa gospa. In ko je pridvignil pokriva-
lo, ko je trenutek pozneje kočija mimo njega po prašni cesti
zdirjala, opazil je tudi, da je mlajša lahko zardela, starejša pa
mu prijazno odzdravila. Še dolgo je tam stal in za kočijo zrl,
dokler se ni zavila v bel oblak cestnega prahu.

Možje so že kleli in zabavljali, da se birič danes tako dolgo
obotavlja in na učeno pisanje zre, o katerem dobro vedo, da je

napisano v tujem jeziku, birič pa rojen na domačih gorjancih, in da kakšno tujo besedo samo za silo čitati zna.

Naposled povzdigne birič na cerkvenem zidu svoj hripavi glas in daje na znanje, da je cesarska kraljevska oblast poslala izvedenega zdravnika v faro, ki jo bo varoval daljnega razširjevanja nalezljive bolezni črnih koz.

Tudi pripomočke in pravila zoper to razklada potem in zabičuje, da se ima zdravniku popolna pokorščina in zaupanje izkazovati in da čaka ostra kazen vsakega, ki bi to povelje preziral.

Možakarji so čuli vse to, zijali, zmajevali z glavami, nekateri verjeli, nekateri pa kleli in dejali: »Kar je, pa je; kar je namenjeno, je namenjeno, vsi kanclijski škrici in muštacarji ne odvrnejo, če Bog hoče drugače.« V takem modrovanju in pogovoru se razidejo. Isto popoldne ni pripovedoval nihče o drugem, kot o komisijem povelju in o novem zdravniku.

Prvo nedeljo je Limbar mnogo delal; kajti nakopičilo se mu je že takoj na začetku prilično število stanovskih opravil. Prejšnji večer je govoril z županom in srenjskimi svetovalci o tem in onem, danes pa je moral izvrševati mnogo poročil in ukazov, ki so bili namenjeni posameznim srenjam njegovega okraja. Za taka dela se mu je dozdevala nedelja najprilicnejša. – Kadar človek mnogo dela, potrebuje tudi nekaj oddiha in razvedrila. Tako je sodil tudi Limbar. Položil je proti večeru pero in hitel je na plano. Pogrešal je zabave in človeka, s katerim bi se mogel razgovoriti. A kje iskati takega tovariša?

Pod širokovejnatim orehom na županovem vrtu so sedele vaške deklice in prepevale lepe slovenske pesmi, ko stopi Limbar na dvorišče. Tudi domača Manica je bila med njimi, to je zdravnik opazil dobro. A kakor bi odrezal, je utihnilo petje, ko zapazijo deklice mladega gospoda in sramežljivo pomežikujejo druga drugi.

Limbar je ljubil petje in navdušen je bil že kot dijak za narodno petje. Najprej bi se bil rad pridružil pevkam. A videč, da jih je spravil v zadrego, in da se sramujejo, zavije v vas in odide.

Ko ne bi bilo že tako pozno, v grad bi šel. A zdaj se ne spodobi. Tudi človek ne sme tako rekoč z vrati v sobo pasti, vabil ne zlorabiti. Danes teden grem tja, prej ne. Prerano bi bilo. Star pregovor pravi: da se prijatelji, znanci in zaljubljeni toliko rajši imajo, kolikor redkeje se vidijo.

V takem slučaju stori Limbar kratko sodbo, kakršno je storilo že toliko njegovih prednikov, in jo dela toliko naslednikov, kajti tja gre, kamor božja roka v podobi smrekovega vršička dolgočasneže vabi, ter jim s kupo vliva veselje v prsi.

Neki pisatelj pravi, da je krčma svetišče, kjer smo si vsi bratje, vsi sestre, kjer se izganjajo zastarela sovraštva in strasti, kjer se sklepa toliko lepih zvez, rodi toliko blagih namer, kakor nikjer drugod. Ta pisatelj je tudi Limbarju iz srca govoril.

Ob nedeljah je na deželi in povsod v krčmah veselja dovolj. Limbar poslednjega ni bil ravno vesel, torej sede k stranski

mizi, kjer je bil sam in je mogel opazovati toliko boljše narodno življenje, ki se razvija v najodkritosrčnejši podobi pri kupi vina. A kadar bi bil človek rad sam, se mu redko posreči, in kadar išče družčine, je ne najde.

Tega se je prepričal tudi Limbar.

Ko se je začelo mračiti, pridrdra po cesti voz in se ustavi pred krčmo. Nekaj trenutkov pozneje stopi v pivsko sobo suh postaren upognjen možak, meščanski oblečen, in za njim njegov voznik z bičem v roki in s kratkocevno pipo v ustih.

Ker pri glavnem omizju ni bilo prostora, prisede k stranski mizici k Limbarju, dasi tudi sedalo ni bilo posebno ugodno. Na začetku je bila nova družčina molčeča, kakor je navada. Razgovori o vremenu, o potu in drugih nezanimivih stvareh so bili kratki. Šele, ko so pivci voznika, znanega kmeta iz bližnje soseske pit klicali in vprašali, kod je gospoda vozil, se prišlec in Limbar bolje sprijaznita. Prvi se predstavi namreč in pove, da je obsojen sem na kmete, ter da bi povsem ne bilo neprijetno tu, ko bi se sem ter tja za svobodne ure primerna družčina našla.

Po takem govoru je bil prišlec takorekoč primoran imenovati tudi svoje ime in naslov. Storil je tudi to; a le neposredno, po ovinkih. Iz vsega je Limbar spoznal, da mora biti kakšen uradnik v pokoju, ki na stara leta v svojem rojstnem kraju na deželi stanuje. Pozneje se zapleteta v večje pogovore o politiki, o dnevnikih novicah, o socialnem vprašanju, o življenju na kmetih itn.

Limbar se je prepričal naposled, da ima visoko omikanega moža v svoji družini, ki je marsikaj videl in izkusil in s katerim se lahko prijetno občuje.

Vesel je bil tega. Le nekaj mu je ostalo zagonetka. Čutil je, da se tovariš skrbno varuje govoriti o svojih osebnih razmerah. Dozdevalo se mu je, kakor da bi imel nekaj na srcu, kar noče in ne more zaupati vsakemu.

Pozno je bilo in pivci so začeli odhajati. Voznik je že dvakrat zabičeval, da bo treba odriniti, kajti noč bo temna in vožnja po strmi gorski cesti težavna.

»Veselilo me je,« pravi tujec naposled, »da sem imel čast seznaniti se z vami gospod doktor. Kadar v goro zaidete, obiščite me! Jaz samotarim tam pol drugo uro od tod. Posebne prijetnosti vam ne morem obetati, a kupo vina in kaj prigrizka je za moje obiskovalce vedno v hiši. Sicer poslednjih nimam tu; a vi mi boste dobrodošli.« Izgovorivši, stisne Limbarju desnico, ter mu poda k slovesu svojo karto.

Trenutek pozneje oddrda voz in Limbar ostane sam na svojem prejšnjem mestu.

Radoveden se ozre na karto in bere: »Ivan Komar, kapitan v pokoju.«

»Dejal sem in uganil,« pravi Limbar, »da je penzionist. A da si izbere na stare dni samotno Pogorje, samotno poslopje za stanovanje, kjer biva brez družine, prepuščen samemu sebi, kakor sem posnel iz govora, ostaja mi zagonetka. Nekaj posebnega ga mora vezati na ta kraj. Da ni domačin tu, pozna se mu po naglasu, a vendar je jasno, da je Slovenec.«

»Lepo je to. Vsaki dan najdem novo poznanstvo,« meni Limbar naposled, ko račun plačuje in na brleči z velikim utrinikom goreči sveči smodko prižiga.

»Ali poznate tega gospoda, ki je pri meni sedel?« vpraša pri odhodu rdečeličnega krčmarja, ki novce spravlja.

»Da bi ga jaz ne poznal, gospod doktor? Poznam ga, poznam, kakor vas, če ne bolje. Gospod Komar je s Pogorja. Mnogo let je menda za višjega pri vojakih služil in kakšnih pet let bo, kar se je na Pogorju naselil in malo posestvo kupil. Več pa ne vem in tudi drugi ne vedó. Seveda, govori in ugiblje se mnogo, a saj veste, kako je, svet je vedno zvedav in – jezičen. Jaz pravim, da je to prav dober, pa prav prijazen gospod. Svoje muhe ima pa tudi, kakor vsak. Slabovoljen, slabovoljen je menda večkrat in pa vaškim krčmarjem premalo skupička da. To je to, gospod doktor.«

Zadnje besede je bolj skrivaje krčmar Limbarju v uho šepnil, ko ga je spremljal do vežnega praga, ter ga še povabil na kakšno merico pravega, poštenega dolenjca, kakršen se toči le pri njem, pa nikjer drugod.

Šesto poglavje

Naslednje popoldne se je Limbar truden iz bližnje vasi vrnil, kjer je precej bolnikov obiskal. Toplo je bilo.

Dolgocevno pipo tobaka je natlačil in na divan legel, potreboval je nekaj počitka. Zjutraj je zarana vstal in sinoči šel precej pozno k pokoju.

A puhnil je šele kakih desetkrat tobakovega dima proti lesenemu starodavnemu stropu in se mu je polagoma začelo dremati, ko nekdo na njegova vrata potrka. Kdo bi prišel zdaj k njemu, saj ne pričakuje nikogar. Počasi in celo brez dovoljenja se zdajci vrata odpro in mlado žensko lice pogleda v sobo. A videč zdravnika ležečega, zopet kakor bi se bilo speklo, zapre vrata, in zakliče: »Gospod doktor, doli pojdite, grajski je prišel po vas!«

»Kaj je to, kdo iz grada naj bi me iskal. Gotovo imajo bolnika.«

Limbar hiti po stopnicah v vežo. Tam ga čaka mladi hlapec z bičem v roki. Pokrivalo sname s kuštrave glave, za levim

ušesom se nekoliko popraska in bič za hrbtišče skrije, ko zagleda zdravnika in pravi:

»Gospod doktor, naša gospa so dejali in naročili, ko bi bili tako dobri in kar k meni na koleselj prisedli, mudi se mudi, hudo mudi, so rekli.«

»Kaj pa je? Govorite, kam se mudi?« vpraša Limbar čudeč se neumljivemu hlapčevemu poročilu.

»Kam bi se naj mudilo, kam? K nam so dejali gospa, k nam v grad. Naša Lucijeta so nevarno zboleli in gospa so kar iz uma, vse je v neredu.« Tako ponavlja hlapec v mali zadregi in nevedoma z bičem ob tla potrka, kakor češ: »Le urno, le urno, če ste res tako učeni in znate kaj pomoči!«

Trenutek pozneje zdrdra grajski koleselj izpred županove hiše.

Na vežni prag pa stopi mlada, črnooka deklica in zre, ne vemo ali za kolesljem ali za zdravnikom ali za obojim. Bila je Manica, ki je bila klicala prej Limbarja, in potem skrivaje v kuhinji prisluškovala in grajsko poročilo izvedela.

»Lucijeta, Lucijeta,« pravi potem. »To je tista rumenolasa gospica, ki v nedeljo v prvo klop pred oltar k maši hodi. Bolna je torej, bolna. Ko bi umrla, kakšna žalost bi bila! Radovedna sem, kdo bi jokal po nji in žaloval. Tudi zdravniku bi bilo žal, mislim. Zakaj pa ne? Ona je lepa grajska hči. O, jokal bi po nji morda tudi on, tudi on, to vem, po meni pa ne bi, po meni.« Nekako milo se stori dekletcu pri zadnji besedi. Na desni nogi se zavrti, in odide v kuhinjo ali kam, da ne bi vedel nihče, da je

gledala za zdravnikom. In zakaj je morala zreti za njim, zakaj ji je lahko pri srcu, kadar je doma on, in tesno, kadar ga ni.

V gradu je bilo otožno in tiho tisto popoldne, kakor malo lokdaj ali nikdar popreje.

Gospa Roženova je že na balkonu čakala zdravnika in mu hitela naproti zagledavši koleselj na prašni cesti. Limbarju se je dozdevala najmanj za pet let starejša in še bolj upognjena, ko mu je dejala: »Lucijeta je obolela. Nenadoma ji je prišlo in že opoldne jo je zapustila zavest.« Dalje ni mogla govoriti. Molče je peljala Limbarja v prvo nadstropje v bolničino sobo. Bleda je ležala Lucijeta in se niti ozrla ni po prišlecih. Neprijeten prizor.

»Nesrečna epidemija nima tu nič opravila,« šepne gospe zdravnik, »in velike nevarnosti menda ne bo.«

»Ali je mogoče?« vzklikne mati. »O, rešite mi otroka, ako njega izgubim, izgubim vse!« toži graščakinja in solze jo oblijejo.

»Vse storim, kar je v moji moči, in zagotavljam vam gospa, da bolezen ni tako nevarna, kakor je videti,« tolaži zdravnik.

Limbar je ostal tisto popoldne do večera v gradu. Ko se je zvečer poslavljaj, obljubiti je moral, da se jutri zarana vrne.

Tema je bila, ko se je peljal potem s hlapcem po holmu od grada na okrajno cesto. Na razpotju, kjer se križata cesti, ena na Gorjance in proti Pešaški vasi, druga proti glavnemu mestu, prijaha koleslju nasproti jezdec. »Kdo da bi bil? Ali ga niste videli? Jaz pravim, da ni nihče drugi kot Zakriški graščak. Sam vrag vedi, kaj išče v tem času tod? Hudomušen je

menda zelo, in ljudi se ogiblje. Okolica ga nič kaj ne ceni, ne bi dejal, da ima kakšne posebne vzroke za to.«

»Ali zahaja kdaj v Roženov grad?« pristavi zopet zdravnik.

»A jaz ga nisem videl nikdar. Tudi naša gospa ne obiskuje Zakriškega gradu. Ljudje pa trdijo celo, da sta graščak in gospa v sorodstvu ali v prepiru, čeprav ne vem zakaj. Kakor vidim tudi gospoda ni najboljša; jaz mislim taka, kakršna po gradovih stanuje, nič boljša ni, kakor smo mi kmetje.«

Tako je modroval hlapec. Zdravnik pa ga ni vpraševal dalje. Spomnil se je župančkovega pripovedovanja o Zakriškem graščaku in ugibal, kakšna je stvar. Kakšen je bil uspeh tih premišljevanj, ne vemo prav in zdravnik sam ni vedel. Le toliko je uganil vsaj po njegovih mislih, da v gradu menda ni vse, kakor bi moralo biti. Ravno poslednje je bilo vzrok, da mu je bil Roženovski gradič od danes še bolj zanimiv, nekaj takomenovane romantike je bilo vpletene v njem. Če je Limbar potem isti večer celo v postelji dalje v mislih po gradu hodil, ki je bil resen mož, – kdo bi mu zameril?

Sedmo poglavje

Nekaj dni po teh dogodkih je imel Limbar opravke na Pogorju. Zagledavši belo hišico na strmini, obdano s prijetnim vrtičem, spomni se svojega znanca iz vaške krčme. Ta znanec je bil Komar, stotnik v pokoju.

»Vabil me je, naj ga obiščem. Lepo bi ne bilo, ko bi mimo šel, pa se njegove hiše ogibal,« pravi Limbar in ubere pot na levo proti poslopju.

V senci mladih jablan je stala miza, stol poleg nje in na njem je slonel Komar s širokokrajnim belim slamnikom na glavi. Kakor je bilo videti, čital je nekaj in iz dolgocevne pipe je kadil.

Limbarja niti opazil ni. Šele, ko ga poslednji pozdravi, ter se hoče opravičevati, da se predrzne motiti ga v čitanju, vstane Komar, pipo iz ust vzame in pravi: »Lepo, lepo, mladi prijatelj, da ste se spomnili mene. Dejal sem že, da me boste pozabili posebno zdaj, ko imate opravka dovolj v zanimivejših hišah, kot je moja koča.«

Predno je mogel Limbar odgovoriti poslednjim, z nekako dvoumnim humorjem izrečenim besedam, odide Komar v hišo, opravičujoč se, da mu hoče stol iznesti, ker je danes sam doma.

Trenutek pozneje se vrne s stolom naslanjačem in z buteljko vina.

»Sedite, gospod doktor, pa kupo vina izpijte, klanec vas je utrudil in užejal!« pravi potem ter sede na svoj prejšnji prostor.

»Ni take sile gospod stotnik; hoje sem vajen, ali vsaj na deželi in v moji službi se je privaditi moram,« pristavi Limbar še vedno v nekaki zadregi zaradi prejšnje stotnikove opombe.

»No kako vam je všeč to moje samotarstvo gospod doktor? Kajne, zdi se vam, da je tu samo kmetovanje dolgočasno. Zagotavljam vam, jaz sem se ga privadil in se tudi popolnoma pokmetil. Ne zapustil bi rad svoje hišice; mnogo lepih spominov me veže nanjo. Pri zadnjih besedah povzdigne Komar kupo, in trči s tovarišem rekoč: »Na vaše zdravje, gospod doktor! Veseli me, prav iz srca me veseli, da ste me obiskali. Povedati vam moram tudi brez prikrievanja, da ste mi bili všeč, ko sem vas videl prvokrat v krčmi, ter bi mi bilo žal, verjemite mi, ako bi se bilo razbilo najino poznanstvo, kar upam, da se zdaj ne bo zgodilo.«

»Vaša prijaznost je prevelika. Ne vem, če jo zaslužim. Tudi jaz ne bi smel soditi drugače o vas, ko bi tudi hotel. Zatrjevati mi ni treba, da je pravi prijatelj povsod neprecenljiv zaklad, posebno pa tu v tujini in na kmetih, kjer človek nima drugega, kot samega sebe.«

»To traje le nekaj časa. Polagoma se človek udomači povsod, kakor sem se jaz tu. Moje čebele tam v uljniku, moj pram v hlevu, moja Diana na lovu, pa mala kmetija, ki jo imam, mi je zdaj ljubše, kot vse drugo. A ne sodite me slabo! Da govorim tako, imam važne vzroke. Ko se spoznava bolje, ne boste se čudili več tej moji opombi.«

Pozneje se razvname pogovor o drugih navadnih stvareh, o gospodarstvu, o letini in okolici. Limbar hvali tovariševo posestvo, belo prijazno hišico, lepo zasajen vrtič, krasen razgled v dolino in meni, da v resnici ne bi bilo napačno pokmetiti se. Se ve, da človek ne bi smel biti sam. Družico, ljubeznivo gospodinjo bi moral imeti poleg sebe.

Pri zadnjih besedah Komar trikrat urnejše dim v vejevje puhne, slamnik kakor nevedoma globlje v čelo pomakne in kakor da bi bil preslišal zadnje besede s kazalcem v dolino pokaže meneč: »Ali ste si že kaj ogledali našo okolico, gospod? Kako vam je všeč tisti gradič na holmu med vrtnim zelenjem?«

»Prijazno poslopje je,« meni zdravnik, ki zre nekako zamišljen tja proti gosposkemu selišču.

»A propos! ne zamerite, čul sem, da je nevarno obolela grajska hči. Vi morda veste kaj natančnejšega o tem, morda so vas celo klicali v grad?«

Lahna rdečica zalije Limbarja, dobro da je stotnik ravno pipo tobaka zažigal, ter to ni opazil. Lepo ni to, da mu nisem poročal prej sam o tem, a zdaj ni drugače. Zakaj mi on sam

ni nikdar omenil grajskih, poznati jih mora bolje od mene. Čudno je to. S tem se opravičuje Limbar sam pri sebi, potem pa pravi: »Da, gospodična Lucijeta ali kako jo že kličejo, je obolela in sicer nevarno. A zdaj je že bolje. Bal sem se, da pritisnejo koze; a zdaj ni nikakršne nevarnosti več«.

»Škoda bi je bilo, prav škoda. Lepo dekletce je. Jaz je sicer že davno nisem videl; a ljudje trdijo tako in njim se mora verjeti.«

Poslednje besede je govoril stotnik zopet z nekim posebnim naglasom. A govorjeno je bilo in Limbar je to opazil, kakor se je morda dozdevalo njegovemu tovarišu. Poslednje mu je vzbudilo novo radovednost, novo uganko v odnosih med Komarjem in grajskimi. Prepričal se je tudi, da ima njegov tovariš posebne vzroke, da je tako kratkobeseden, glede grajskih. Pol iz radovednosti, pol zaradi tega, da bi se še bolje utrdil v svojih sumnjah, pravi:

»Zdi se mi, da ne obiskujete grajskih in da so vam odnosi grajskih tuji, kakor meni. A pozabil sem, da niste poseben prijatelj tovarišiji, da najdete dovolj zanimivosti v gospodarstvu. Zavidam vam zaradi tega.«

»V resnici, dolgo je že, kar nisem bil v gradu. Obiskovanje dolg dela. Graščakinja je menda tudi mojih misli. Kdor obiskuje, mora tudi sprejemati, a jaz tega ne morem. V mojem selišču ne najdete salona. Torej ne vem, kdaj grem zopet v grad, če bi me sploh zanimalo, da bi šel.«

Tako se opravičuje stotnik. Drugi del postavljenega vprašanja pa popolno prezre, navidezno ne nalašč. A Limbar je dobro pazil na tovariševe besede in ravno poslednje so mu bile važen, sila važen podatek v njegovi sodbi.

»Zdaj vam moram pa vendar tudi stanovanje pokazati. Posebnega ne najdete. Pregrešil sem se že proti etiketi, da sem vas sprejel v jablanovi senci. Ne zamerite! Mislite si, da sem kmet, pa je.« Izgovorivši stotnik vstane in pelje zdravnika v hišico. Tam mu razkaže tri male a prijazne sobice, stanišče za družino. Poslednja ni bila mnogobrojna. En hlapec in postarna dekla, ki je bila povrh tudi kuharica, pa je našteto vse. Posebno dolgo pa sta se mudila naša znanca pri lepi, skrbno izbrani biblioteki. Limbar se ni mogel dovolj načuditi, da ima njegov tovariš še vedno toliko veselja do najnovejše literature.

»To so moji prijatelji poleg drugih, katere sem vam naštel prej, namreč pozimi in v slabem vremenu,« pravi stotnik, pokazavši na lepo urejene knjige.

Potem odideta zopet na vrt in se ustavita pred uljnakom.

»To so zveste marljive živalice. Koliko bi se učil lahko človek od njih, ko bi hotel. Kamor zleti matica, tja hiti ves roj, za njo je pripravljen darovati življenje in vse. Človek pa – obljublja in obljublja, prisega in zaklinja se – a ko pride čas izkušnje – se ne pokaže moža. Tako je mladi prijatelj. A vi tega ne veste in srečni ste, da ne veste.«

Poslednje besede je govoril stotnik z naglasom, ki je pričal, koliko gneva mora tičati v govornikovih prsih.

Precej pozno je že bilo in Limbar se je poslavljaj.

»Veste kaj ste rekli gospod stotnik prej? Obiskovanje dolg dela, torej dolžnik ste zdaj vi moj; in veselim se takih dolžnikov, kakor ste vi, razumite me.« Zadnje besede je govoril zdravnik, ko mu je starec podal roko in pozneje vzkliknil:

»Pridem, pridem, enkrat prav gotovo pridem, če me koze ne vzamejo, ki nam pretijo zdaj. Pa teh, upam, ne bo. In ko bi prišle, škoda me ne bi bilo ravno, vi bi me že pozabili, kakšni daljši znanci pa še lažje.«

»Čuden človek, ta Komar! Kdo ga razume? Blag mož je videti, a srečen ni, četudi se dela.«

Tako razmišlja Limbar, ko na nasprotno stran pozneje k oddaljenemu bolniku koraka.

Osmo poglavje

Odkar je obolela Lucijeta je bil Limbar vsakdanji gost v gradu. Čudil se je samemu sebi in svoji nemožatosti, da je dopoldne pogledoval na uro in prešteval, koliko časa je še, do odhoda v grad; popoldne pa, kadar je bil pri grajskih, je pa sonce trikrat preurno zahajalo za gore. Tudi ljudje so se čudili, stikali glave, modrovali in ugibali, češ, doktor je pravo zadel. Ta grajska hči bi bila kakor nalašč zanj. Lepa je, mlada je, in pa kako bogata!

Lucijeta je v štirinajstih dnevih toliko ozdravela, da je že smela na vrt. Tudi z materjo se je že enkrat na sprehod pe-ljala. Neko popoldne je bila sama doma. Mati je imela važen opravek v mestu. Bilo je lepo jesensko popoldne. Lucijeta je sedela v zeleni kolibi na vrtu, od koder se je videlo na daleč okrog po dolini. Za tovariša in čuvaja si je poklicala danes domačega psa. In poslednji, njen zvesti spremljevalec, ubo-gal je rad. Veselo je poskakoval pred njo na poti proti precej

oddaljeni kolibi in tam je legel k njenim nogam in dremal. A celo v spanju je skrbel zanjo. Večkrat je stresel z glavo, kakor da bi se bil prestrašil, da tako slabo izpolnjuje svoje dolžnosti, odprl je zaspane oči in se v svojo gospodinjo ozrl. Videč, da je vse v redu, zadremal je zopet. Lucijeta je imela knjigo v naročju in zrla je vanjo. Vendar dvomimo, da bi bila posebno pazljivo čitala. Zaprla jo je večkrat in gledala na belo cesto proti Pogorju. Ko nam ne bi bilo znano, da se mati vrne komaj z nočjo, menili bi, da pričakuje njo.

Po peščeni vrtni stezi se približa zdaj moška stopinja. Prišlec je menda opazil deklico v kolibi in hotel jo je iznenaditi. A posrečilo se mu ni.

Ko je bil kakih dvajset korakov oddaljen, plane Sultan kvišku, glasno zalaja in zavije za oglom. A zagledavši Limbarja, starega znanca, spenja se veselo po njem in se dobrika po stari navadi.

Lucijeta zardi, ko jo pozdravi zdravnik in po materi vpraša. Pove mu, da je odšla v mesto in da se šele proti večeru vrne.

»To je škoda. Bil sem prepričan, da jo najdem doma,« pravi Limbar in v nekaki zadregi je. Sam ne ve ali bi se vrnil, ali naj bi ostal. Težko je prvo, ne posebno pristojno drugo.

»Ali se vam mudi in imate opravka, gospod doktor? Ako ne, ostanite pri nas, če vam je ljubo. Proti večeru se peljem materi naproti in vi se peljete z menoj, če hočete,« pravi s pravo mladostno prostodušnostjo Lucijeta in upre nekako pogumno oči v zdravnika, kakor bi hotela reči: »Ubogajte, če ne – zapomnim si to!«

Zdravnik se je nekoliko pomišljal, potem prikimal in sedel poleg mlade tovarišice. Kaj je tudi hotel? Kdo bi se mogel braniti tako ljubeznivemu, pa tako – nekako energičnemu povabilu.

Čutil se je srečnega, da je smel ostati v njeni bližini tudi zato, ker je smatral dekličino povabilo kot dobro znamenje, da je morebiti tudi ona že uganila, da pogosti prihodi Limbarjevi niso posledica zdravniške skrbi, kajti zdravje Lucijetino bilo je že tako napredovalo, da se ni bilo ničesar bati, in da je bila vsaka zdravniška pomoč odveč. Sumil je, da deklica iste simpatije do njega goji, kakršne on do nje, kajti prepričal se je že popolnoma, da je to, kar ga vedno privlači v njeno bližino, čut ljubezni, katera mu je razvnela srce z vso močjo mladostnega ognja.

»Drage volje gospodična sprejemem Vaše povabilo,« odgovori Limbar, ter sede na ponujeno stolicu. Z radosti polnim očesom zrl ji je v oko in tudi ona se mu je ljubeznivo nasmehnila. Ali oba sta bila zaradi nenadnega srečanja brez kakšne priče tako razburjena in preplašena, da nista vedela, o čem bi načela pogovor. Po kratkem molku pomagal si je Limbar iz zadrege s tem, da je začel hvaliti vreme in tako se je tok govora začel sukati okoli vsakdanjih stvari. V pogovoru je Limbar začel pripovedovati tudi o svojih osebnih razmerah in kako je pred kratkim končal svoje študije ter da sicer še nikjer ni stalno naseljen, a da se misli, kadar svoj tukajšni posel konča, naseliti v bližnjem mestu. Deklica posluša z vidnim

zanimanjem pripovedovanja Limbarjeva in ko poslednji v šali, pa tudi z namenom, da vidi kak vtis bodo naredile njegove besede, reče, da se mu bo potem ogledati za tovarišico, ki ga bo spremljala v življenju, oblila jo je rdečica in prsi so se ji nadimale. S tresočim glasom reče:

»Želim vam, gospod doktor, da vam usoda podeli tako so-progo, katera bi bila vredna tako izvrstnega moža, kakor ste vi.«

Vesel opazi Limbar vtis, ki so ga naredile njegove besede, hitro se odloči stvar do kraja pripeljati ter povzame: »Glejte gospodična, tako žensko bitje, ki bi me osrečilo, in kateremu sem jaz iz vsega srca vdan poznam.« Pri teh besedah nehote svoj stol bliže pomakne; dekle pa povzdigne plašno oči v njegovo lice, a jih hitro zopet povesi ter igraje se s knjigo reče:

»Bi li smela vedeti, katera je vaša izvoljenka?« – Sedaj pri-me Limbar desnico Lucijetino, strastno jo poljubi, ter reče:

»Gospodična, to ste vi!« Z ognjenimi besedami ji izpoveduje svojo ljubezen, a ona mu ni iztrgala desnice, milo je povzdignila k njemu oči, potem pa, kakor bi se iz sna prebudila, skoči na noge ter zbeži iz ute na vrt. V tem trenutku pride hlapec in naznani, da je čas iti gospe nasproti. Lucijeta povabi Limbarja, da jo spremi in radostno je on sprejel ponudbo, ker je tako lahko pri deklici ostal. Ko sta šla skupaj po vrtu, povzdigne stara služkinja, ki je na vrtu rože zalivala, glavo in reče:

»Kaj neki ta bradač zalezuje našo gospodično? Seveda rad bi jo ujel golobico ta jastreb.« In z globokim vzdihom pristavi:

»Bog daj in devica Marija in sveti Jožef, da ne bi trpelo kvare njeno devištvo.«

Ko prideta do grada, je bil mali, svetli koleselj že naprežen. Hlapec je vajeti držal in lepo gojenega konja nagovarjal.

»Zdaj pa kar k meni sedite, če vam je prav gospod doktor! V pol ure srečava mater, če se urno voziva,« pravi Lucijeta.

Trenutek pozneje zdirja koleselj izpred grada in zavije po stranskem potu čez polje na glavno cesto. Limbarju se zdi, kakor da bi skozi šibe dirjal. Povsod se stikajo radovedno glave in ugibajo, kaj pomeni ali bi utegnilo pomeniti to. Vsaka stvar ima svojo sončno in senčno stran, pravi pregovor.

Takih misli je bil tudi grajski kočijaž, ki je moral na delavnik v praznični kamižoli in novem klobuku voziti tega doktorja, kakor da bi bil on več kot so grajska gospa. Za njo je dobra njegova delavna obleka, zanj pa naj ne bi bila? Tako je modroval in z bičem švigal po zraku in računal na prste, koliko novcev bi mu utegnila koristiti ta vožnja in kako bi se oni porabili potem, da bi kaj zalegli. Takšen menda ne bo ta kosmatinec doktarski, da ne bi vedel, kaj se spodobi, si misli. Na njegovi praznični kamižoli pa bo tudi nekaj škode. Toliko lepega srebrnega denarja je moral naštetih zanj. Tako je bila zadaj na mehkih blazinah mladost, življenje, poezija, spredaj na kozlu vsakdanja proza, okoli pa ostra kritika. Na tako majhnem prostoru taka razlika.

Med vožnjo nista govorila mnogo. Obema je bilo tako čudno okoli srca. Radost je obema sevala iz oči, oba sta premišljevala

današnji dogodek v uti. Limbar se ni upal na novo spregovoriti o tej srčni zadevi, a da bi o čem drugem govoril, zdelo se mu je prenizko, neskladno z vzvišenostjo njegovih čutil. Da deklica o tej stvari ni govorila, je naravna stvar, čeprav so se tudi njene misli edino okoli imenovane točke vrtele.

Iz te zadrege rešila jih je gospa Roženova, katero sta prej, nego sta pričakovala, srečala. Bila je iznenadena videč svojo hčer samo v družbi zdravnikovi. Videlo se ji je na obrazu, da tega prizora ni bila nič kaj vesela. Vendar je tudi doktorja prijazno povabila, da sede v njeno kočijo. Tako se odpeljejo vsi skupaj nazaj v grad.

Ko se je Limbar zvečer že precej pozno poslavljaj iz grada, spremila ga je Lucijeta s svečo do stopnic. Bila sta brez prič. Limbar ji pri slovesu stisne roko, potem pa jo strastno objame in poljubi na ustne, prav tako vroče mu ona poljub vrne; potem pa hitita, on po stopnicah dol, ona pa v sobo, vsa rdeča in vzplamtela in srce ji je bilo od srama in straha, da je ne bi bil kdo videl.

Hitro je hitel Limbar proti domu. Srce mu je bilo tako polno sladkih čustev, da ni mislil na spanje. Dolgo časa je slo-nel pri oknu, ter se popolnoma prepustil razkošnim čustvom navidezne sreče in igri fantazije. Tudi, ko je legel v posteljo, dolgo ni mogel zaspati, a ko je naposled zadremal, bila je edini predmet njegovim sanjam Lucijeta in njegova ljubezen do nje.

Odslej je zahajal Limbar še češče k Roženovim. Skoro ves čas, ki mu je preostajal od poslov, ki so postajali zaradi

ponehanja kozove bolezni mnogo manjši, prebil je v bližini svoje miljene Lucijete.

Po onem prizoru v grajski lopi sicer nikdar več ni imel prilike govoriti ji o svoji ljubezni, ker ni bil nikdar sam v njeni družbi. A ljubezen iznašla je drug ne manj zgovoren način kazati svoja čustva. Z očmi sta izražala, kar sta si hotela povedati in pri slovesu stiskala sta si dolgo in toplo roke.

Gospa Roženova je nekako slutila, da bi se utegnila razviti ljubezen med mladima in zato ni bila kar nič preveč zadovoljna s pogostimi obiski doktorja. Ali vljudnost je zahtevala, da ga je vabila in Limbar je sprejemal ta vabila v največi meri.

Gospa Roženova bila je sicer jako fina in vljudna gospa, vendar ni bila prosta predsodkov. Ker je Limbar odkritosrčno povedal, kakšne so njegove družinske razmere, poznala je siromaštvo njegovih staršev. Njen ponos bil je žaljen, da bi mogla kdaj v bližje rodbinske odnose priti s plebejsko družino. Razen tega pa je bila tudi praktična, da je videla, da Limbar, ki je brez stalne službe in brez zdravniške prakse, ne more resno misliti na ženitev. Zato je varno pazila na vsa premikanja tako Limbarjeva, kot Lucijetina.

In ker imajo ženske izreden dar opazovanja, ni ji ostal dolgo časa skrit nežni odnos med Lucijeto in Limbarjem. Sklenila je o stvari prepričati se ter je neki večer po ovinkih dekle spraševala in ji naposled kar odkrito povedala, da ne trpi tega, da bi kdaj stopila v zvezo z zdravnikom; povedala ji ni nobena vzroka, ali naravna plahost in sram deklice ji je branil

vprašati matere, zakaj bi ji to branila. Lucijeta je zardela in ta rdečica bila je najboljši dokaz, da je kriva, a k sreči bilo je že mračno in stara gospa je sedela pri drugem oknu, tako da ni opazila spremembe. Lucijeta je odločno zanikala, da je med njima pobližje razmerje in mati se je potolažila.

Ker je Lucijeta razvidela iz materinih besedi, da so ji pogosti zdravnikovi obiski zbudili sum, sklenila je celo stvar sporočiti Limbarju. V svoji sobici je napisala drobno pisemce, predno je šla spat ter v njem opisala ves prizor, kateri je imela s svojo materjo. To pismo stisnila je skrivno Limbarju v roko, ko jih je, kakor po navadi prihodnji dan obiskal. Ko je Limbar pismo prečital, zardel je tudi on. Začel je premišljati, ali je njegovo početje pametno, in če je upanje, da se mu njegove srčne želje izpolnijo. Dolgo je premišljal, ljubezen se je borila s hladno pametjo, in kakor navadno, zmagala je ljubezen. Sklenil je sicer redkejše zahajati v grad, da ne bi gospa Roženova opravičene sumnje gojila, a tudi ne opustiti povsem obiskov, da se ne bi tako prepričala, da je izvedel za njeno svaritev od hčere, od katere jo je mogel edino izvedeti.

Ovira, ki se jima je postavila na pot, razžarela je še bolj njuno ljubezen. Ker je sedaj Limbar bolj poredkoma v grad zahajal in da ne vzbudi sumnje gospe Roženove, je navidezno zelo hladno občeval z ženskama, dogovorila sta se pismeno, da se sestajata zvečer na skrivnem v vrtu. Kadar je mislila gospa Roženova, da hčerka že spi, vstajala je poslednja ter se oprezno prikradla iz hiše v vrt v ono lopo, kjer ji je Limbar

vprvič svojo ljubezen odkril. Tu sta utopljena v sladke občutke uživala srečne trenutke in zidala zlate gradove v oblake, popolnoma pozabivši one ovire, katere so jima grozile razpršiti uresničenje njunih želja.

Deveto poglavje

V tej sreči živel je Limbar nekoliko mesecev. V tem času bila je epidemija, zaradi katere je bil od vlade poslan v ta kraj, jako ponehala. Moral je tedaj poročati o zdravstvenem stanju in dobil je nalog, da naj ustavi tamkajšnje delovanje, kadar se mu bo zdelo, da ni nikakršne nevarnosti več. Limbar je nalašč podaljšal svoje bivanje v Pešaški vasi, saj je bilo njegovo srce priklenjeno na ljubljeno bitje, od katerega se ni mogel ločiti.

Kar trešči v njegovo srečo strela, ki jo je deloma sam zakrivil.

Nekega večera se je bil zopet sestal z Lucijeto v vrtni lopi. Ko sta v svoji sreči slepa šepetala ter se objemala in poljubovala, nista zapazila bližajoče se nesreče. Stara dekla legla je zvečer pozneje spat nego navadno in precej časa ni zaspala. Ker je bila njena sobica blizu vrat, skozi katera se je prihajalo na vrt, slišala je nek ropot, ko je Lucijeta hoteč na vrt v temi zadela ob vrata in tako opozorila služkinjo. V strahu, da so morebiti tatovi ali pa duhovi, skoči iz postelje in ko je vse

mirno postalo, stopi k oknu in vidi, kako smukne ženska podoba, v kateri je spoznala Lucijeto, proti lopi. Urno se obleče, ter se prikrade v bližino in vidi ves prizor. –

Lasje so se ježili tercijski dekli, ki je videla gospodično Lucijeto, kako jo objema zdravnik, do katerega je čutila, Bog vedi zakaj, grozno mržnjo. Natihoma se zopet zmuzne v svoje ležišče ter celo noč ne zatisne očesa, ker ni mogla dočakati trenutka, da to grozno novico sporoči svoji gospodarici. Limbar pa in Lucijeta ne sluteč pogubonosnega oblaka, ki se jima je zbral nad glavama, pritiskala sta se na srce in v slovo dolgo poljubovala, dokler ju izza oblakov stopajoči mesec ni opozoril, da je čas ločitve. –

Ko je zora napočila, vstala je dekla ter težko pričakovala trenutek, da lahko gospe ovadi, kar je sinoči videla. Iznenađenje gospe Roženove se ne da opisati. Prebledela je in skoro onesvestila se, potem pa ji je kri šinila v glavo iz razjarjenosti. Vendar se je naposled umirila, zaukazala služkinji strogo, da naj o vsej stvari molči, potem pa je poklicala hčer, ter ji osorno očitala njeno nespodobno obnašanje in njeno neiskrenost.

Limbar pa je sedel doma vesel in dobre volje, ter nekatere uradne spise pregledoval, ko nekdo potrka na vrata. Na poziv, naj vstopi, prikaže se pri vratih grajski hlapec s pismom v roki. Iznenaden po tem čudnem prišlecju vstane, ter vpraša: »Kaj pa imate tu!«

»Milostiva gospa grajska so me poslali, da Vam podam to pismo!«

»Kaj pa je, pa vendar ni kdo bolan?,« reče zdravnik.

Hlapec se nasmeji ter vrtil klobuk v roki, potem pa reče: »Jaz ne vem, če ni morebiti gospodična Lucijeta, katero sem danes vso objokano videl.«

Limbar je začel nekaj neprijetnega slutiti. Hlapcu stisne v roko mal denar in ga odpravi iz sobe. Potem hlastno odpre pismo in čita:

»Gospod doktor!

Zelo mi je žal, da sem se glede Vašega značaja varala. Žalibog osvedočil me je včerajšnji Vaš sestanek z mojo hčerjo v vrtni lopi, da se niste sramovali kompromitirati čast moje hčere. Razumeli boste, da moram zaradi tega najodločnejše svojo hčer zaščititi in v bodoče ne morem sprejemati Vaših obiskov.

S primernim spoštovanjem

Helena Roženova.«

Limbar je bil uničen. Omahnil je na stol in kakor da mu je izginila vsa pamet, zrl je pred seboj precej časa. Naposled se je predramil, peklo ga je, da je graščakinja tako krivo sodila njegovo postopanje in vendar moral si je sam priznavati, da je nespametno dal povod taki sodbi. Razen tega bilo ga je sram, grozno sram; mislil je, da že vsako dete ve, kaj se je zgodilo. Ves dan ni zapustil sobe, celo prihodnjo noč ni očesa

zatisnil, glava je bila razbeljena, misli so se mu podile po glavi, kako bi se opravičil, a ni mogel najti razloga, s katerim bi bil mogel gospo prepričati, da je njegovo postopanje bilo sicer nepremišljeno, a da ni ničesar storil, kar bi čast njene hčere žalilo. – Ali kaj, ko bi jo tudi s tem prepričal, saj je povzel iz ust dekličinih, da bi mu mati ne dovolila v nikakršno zvezo z njim, plebejcem in siromakom!

Deseto poglavje

Drugo jutro ni bilo Limbarja dolgo na spregled. Dvakrat je že trkala domača dekla na njegova vrata, hoteč ga klicati k zajtrku. A vselej brez uspeha. To novico je povedala Manica, domača hči, materi in tako se je čudila kmalu vsa družina, kako da more odrasel človek spati vse dopoldne.

A Limbar ni spal. Vstal je kmalu po sončnem vzhodu, kakor druge dneve, samo sobe ni zapustil.

Sedel je dolgo pri mizi in pisal je pisma, eno gospe Roženovi, eno Lucijeti in tretje staremu stotniku na Pogorju. A naposled, ko je prebral pisanje, raztrgal je liste. Molčeč in z na hrbtu prekrižanima rokama je po sobi korakal in nerazumljive besede samemu sebi govoril: »Ostati mi ni tu več, edino mi ostaja, da odidem!«

Izgovorivši je začel pospravljati svoje reči, kakor da bi odhajal že jutri. A hipoma, so mu prišle zopet druge misli in dejal je. »Kakšen sem, sram me bodi. Mož bi moral biti, mož, pa sem otrok.« Da bi se razvedril, gre na dvorišče in dalje po

vrtnu na polje na sprehod. Tam so žele vesele žanjice. Najlepša pa najurnejša je bila županova Manica. Žela je ravno pri poti in Limbar je moral iti mimo nje. Mislil je, da ga ne vidi in muditi se ni hotel pri nji. A Manica ga opazi, ko je bil še na koncu njive.

»Danes ste pa prespali najlepše dopoldne gospod doktor,« ga nagovori sramežljivo, ko se ji približa. Da ima vzrok nekaj besed govoriti z njim, se sklone in brusi že nabrušen srp. Mislila je ona, da je nespodobno ne ogovoriti domačega človeka, saj Limbar je stanoval pri županovih.

»Res je, da sem pozno vstal in žal mi je. Sinoči sem imel pozno opravke in slabo sem spal,« pravi zdravnik in obstoji ob razorju.

»Pa ljubeznivi opravke ste imeli, gospod doktor, jaz že vem,« povzame zopet Manica in skrivaje požuga zdravniku, kakor da bi hotela reči: »Nič ne tajite, ne prevarite me, vse je očitno.«

»Ne vem kaj misliš, Manica,« pravi zdravnik in po stezi dalje odide. Deklici je žal, da si je upala očitati gospodu njegovo grajsko obiskovanje, saj razumel je dobro, kam merijo njene besede.

»Lep zaklad je ta Manica,« pravi Limbar sam pri sebi, ko po polju odide.

»Popoldne je sedel Limbar na kovčegu sredi svoje na pol urejene selitve, ko nekdo na vrata potrka.

»Ker me vi nočete obiskati v mojem pogorskem gnezdu, nadlegujem vas jaz in sicer precej nenadno, kakor vidim,«

pravi prišlec, ko mu Limbar v nekaki zadregi roko poda ter skuša se opravičevati.

»Nič za to, moja navada je že taka,« nadaljuje gost, upokojeni stotnik, znanec iz prejšnjih poglavij.

»Jaz pridem, pa grem, in govorim kakor mislim, pa ne vprašam, kaj se spodobi, in ne dajem vsake besede na tehtnico. Mnogo epizod iz svojega življenja bi vam vedel povedati o tem, a mislim, ne bi jih hoteli poslušati dolgo. Vsak človek ima svojih misli dovolj, če hoče, in vi tudi, gospod doktor, če vidim prav.«

Limbar je v zadregi. Da bi si nekoliko opomogel iz nje, prinese vina, potem pa poleg njega sede.

»Ne zamerite, gospod stotnik, pri meni se morate zadovoljiti s tem, z drugim vam nimam postreči, saj veste, kaj premore moški v tuji hiši,« pristavi Limbar.

»Molčite, prijatelj! Jaz sem vajen vsega, le dobrega ne. Tudi vi imate že nekaj več izkušnje, kar ste pri nas na kmetih, to sem prepričan.«

Limbar se zgane. Kaj je to? Kaj že tudi starec pozna njegove razmere in neprijetni dogodek. Sam peklenšček bi mu jih bil moral odkriti.

»Izkušnja je dobra stvar, le to je neprijetno, da pride navadno prepozno, ko je že izgubljeno vse. Kaj pomaga mornarju magnetna igla, ko mu je utopil vihar barko. Izkušnja le greni, greni in peče, a ne zdravi, gospod stotnik, take so moje misli, če jih smem imenovati tako.«

»Modrec ste, pravi modrec in govoriti znate, kakor bi knjigo brali. A saj modreci smo vsi ali saj biti hočemo. Goljufivi zvezdogledi smo, zvezdogledi, ki računamo, kdaj prisveti ta in oni planet – in pri tem v mlako na obraz pademo, in trud davnih let zasmešimo.«

Pri teh besedah dvigne Komar kupo in pravi: »Na vaše zdravje, gospod doktor! Dobra kapljica je to. Če bi bile vaše misli take, kot so moje, pila bi ga lahko že čestokrat skupaj, tako pa ne vem.«

Limbar je še v hujši zadregi. Kam merijo zadnje besede, mu je uganka. Da bi si pregnal radovednost in si razvezal jezik, pogosto kupo med prsti vrti in tudi tovariša ne pušča na suši.

»Aj, aj, pa kaj je to prijatelj? Kaj pomenijo kovčki sredi sobe, ta nered, ki ga vidim tu?« povzame čez nekoliko zopet starec. »Ne ženite se menda še ne. To ne gre tako hitro. Ljubica, neizkušena golobica se kmalu pridobi na svojo stran. Potem se prične šele Rubikon, pri katerem utonejo marsikateri zaljubljeni vojskovodje. Pazite, da se tudi vam ne primeri kaj enakega. Pot ljubezni je spolzka, ledena pot, najnevarnejši defilé, dovolite, jaz sem vojak, da rabim take primerjave, nad katerim preže na desno in levo sovražne pesti in grozeče krogle.«

»Motite se, gospod stotnik, če sodite tako. Sicer razumen, da se šalite, a pri meni brez vzroka in uspeha. Povedati vam moram odkritosrčno, da odhajam od tod in da morda danes zadnjič skupaj pijeva. Verjemite mi, vzroka nimam posebnega

za to. Kar mi v glavo pride, to pa more biti, naj bo tako ali tako.«

Poslednje besede izgovori Limbar s posebnim naglasom. Bere se mu očito, da mu ni ljub tak pogovor in da se bojuje sam s seboj pol v zadregi pol v nevolji.

»Počasi, prijatelj! To ne gre tako hitro. Pri tem imam še jaz važno besedo. Zdaj mi morate že dovoliti tako predrznost, zakaj pa ste me za prijatelja sprejeli, prijatelju pa dajemo večkrat več pravice, kot samemu sebi. Vi odpotujete pravite. To je kratka, odločna beseda. A vi je niste premislili, niti veste kakšne posledice bo imelo to, če izpolnite, kar pravite, niti nimate vzroka, da kujete take sklepe. Ali hočete oditi zaradi tega, ker ste se zaljubili? To ni moško. Posloviti bi se bili morali prej, če ste vedeli, da ni tu postanka. Naposled še eno. Ali nas hočete zapustiti zaradi tega, ker se vaši ljubezni ovire postavljajo?«

Tišina nastane nekaj trenutkov potem. Zdravnik podpre glavo.

»Vi se čudite, prijatelj, kajne in ne morete razumeti, da sem se jaz vrnil v vaše razmere. Nič čudnega, samo nekaj časa je treba in jasno vam bo vse. Zdaj niti besede več o tem. Zgodnje sadje in zgodnje veselje je navadno črvivo in največkrat zagreni. Nekje se bere, menda v božji knjigi, da kdor vztraja do konca, on je plačila vreden. Poslednje storite vi, namreč če hočete, če zaupate vašemu staremu prijatelju in če ste v resnici še mehkega srca, ki se zdravi v nasprotnem mehkem srcu.«

»Ne razumem vas prav, gospod stotnik, in ne vem, kakšne motive imate za toliko simpatijo, ki jo razodevate moji osebi. Hvaležen sem vam iz srca za to in krivico bi vam storil, ko bi bil drugačen. Bojim se samo, da so vaši nasveti pri meni brez koristi.«

»Všeč ste mi in zaradi tega sem danes tu, ker upam, da boste poslušali izkušenega starca. Naglašam vam še enkrat, da sem vas prišel pomirit, ker ste bili sinoči žaljeni. Da mislite zaradi take malenkosti vsemu okraju hrbitišče pokazati nisem mislil.«

»Pustite to prijatelj, odgovorite le eno, kako ste izvedeli sinočne zadeve in kdo so ljudje, ki skrbe tako ljubeznivo zame!« povzame zdaj nekako trdo in z odločnim naglasom zdravnik.

»Tudi to izveste, vam pravim. Ali storite, kar vam svetujem. Ne prisojajte dogodku nikakršne važnosti, temveč –«

»Meni se dozdeva, da hočete slepe miši loviti z menoj, a to vam ne bi svetoval in ne pristajalo bi vašim letom. Sicer vem sam, kaj mi je storiti. Hvala za daljne nasvete!«

Izgovorivši poslednje, vstane Limbar in s širokimi koraki sobo meri.

»Ha, ha, glejte, glejte, prijatelj, tega ni potreba. Zdaj se pa nad mojo grešno glavo goreče oglje zbira. Prav, prav mi je, zaslužim, prav zaslužim to. Kaj se vtikam v reči, ki me sedaj ne peko več, sedaj ne več, a pekle so me nekdaj. Vendar brez zamere, prijatelj! Srečno hodite, srečno, kadar odpotujete! Ko bi pa vendar, še kdaj, česar vam ne želim, na Pešato mislili – in

mene potrebovali, pa pišite in naročite. Ker me vi danes očitno iz svoje sobe mečete, vas bom skušal jaz toliko prijazneje sprejeti, če zaidete še kdaj na puščobno Pogorje.« Poslednje besede reče starec razvnet. Pokrivalo poišče torej in za kljuko pri vratih prime.

Limbarju zagori lice in sram ga je bilo svoje nevljudnosti. K tovarišu stopi, prime ga za roko in pravi: »Ne zamerite, tako nisem mislil! Moja naglost mi je omamila um. Le toliko vem, da mi tu ni več obstanka. Kdaj odidem, še ne vem. Zaradi mojega stanu in značaja ne morem, da bi se mi očitalo kdaj, da sem fantalinsko motil spoštovano družino. Človek ima le nekaj, kar more imenovati svoje, na kar zre lahko s ponosom: čast in dobro ime.«

Pozneje se vname mirnejši pogovor, a dalje noče ostati starec, čeprav ga prosi zdravnik. Ko ga potem po stopnicah in nekoliko čez vas pospremi, se ločita.

»Pa srečno, prijatelj, vaša volja, vaš svet. Brez zamere, kakor sem rekel. Ko bi me potrebovali kdaj, le pišite; dokler živim, vam ostanem vedno stari znanec.« Te besede zakliče stotnik še od daleč za Limbarjem in vrtno drevje ga zakrije; Limbar pa se vrne v sobo in zaklene vrata.

Enajsto poglavje

Teden dni mine potem. Listje po drevju je rumenelo in padalo na zemljo. Pravijo, da je jesen najprijetnejši čas. To so oni, ki merijo prijetnost in srečo po materialni tehtnici. Taki so bili Pešačani. Kadar so bile njihove kašče in shrambe polne, kazali so, da niso brez srca in sicer s tem, da so pogosteje vino pili in s kupami ob mizo trkali.

Letošnja jesen je bila Pešačanom dobro obrodila. Žita in drugih pridelkov so imeli polne shrambe in povrh je še tista nesrečna kozova bolezen ponehala.

Kovač Krivec pa je v krčmi večkrat prisegel, da je kozam zacopral in ne le gospod Limbar, ki je tako hudo učen, ker ima polne kovčke knjig. Kovač je vedel, zakaj govori tako. Večkrat je že pil na zdravnikov račun in še bo, če Bog da in njegov študirani znanec.

V poslednjem pa se je Krivec na svojo preveliko žalost zelo motil. Kakšnih dva dni pozneje namreč, je imel v Limbarjevi

sobi pri županu polne roke dela. Limbarjevo pohištvo, knjige in zdravniško orodje je v zaboje spravljaj in za potovanje urejal.

Da je bil Krivec pri tem delu žejen, kakor vedno, je naravno, in da je polič vina pred njim stal, katerega je pogosto med prsti vrtel, tudi.

»Da mora ravno zdaj oditi, ko sva se natančneje spoznala in bi mi sem ter tja kaj zaslužka dal, ali kapljo vina privoščil,« modruje Krivec sam pri sebi in se huduje.

»Jaz bi dejal, da mu take sile ni tu. Lep denar si služi, dobro je in pije, in vsega ima, česar poželi. Gospoda je nezadovoljna in nikdar ji ni prav. Naj bi k meni v šolo prišel, pa bi zvedel, kaj se to pravi. Ves dan je človek na nogah in za nič, še kaplje vina si privoščiti ne sme, ker si ga ne more. Ko bi bil on kovač, jaz pa doktor, potem bi se pa ne kremžil on, ko bi takšno vino pil, kot je tole po srebrni dvajsetici bokal.«

Tako modruje in ugiba kovač Krivec in zaboje utrjuje, kakor da bi hotel z žebli vse svoje križe in težave vanje potisniti.

Limbar je isto dopoldne precej zgodaj vstal in se šele proti poldnevu vrnil.

Po kosilu župan pipo tobaka natlači in gre na vrt k Limbarju pod visoko jablano na leseno klop sest.

»Tedaj odrinete gospod doktor,« ga ogovori in hkrati gosteje dima v vejevje puhne.

»Kaj hočem tu? Delo je opravljeno. Brez mene lahko prebijete. Sem ter tja v sili pa v mesto po zdravnika pošljite.«

S temi besedami je hotel zdravnik odpraviti župana, ki mu je bil danes in prav v tem trenutku, ko bi bil rad sam, neprijeten.

»Pa bi ostali še, še bi ostali. Veste, radi vas imamo vsi, pa hvaležni smo vam, in pa žal hudo žal nam bo za vami.«

»Zdaj ni mogoče. Prej bi bili morali priti. Naznanil sem že gosposki, da odidem, in kovač mi že ureja moje stvari za potovanje. Jutri ali pojutrišnjem pa kar zapreževa oče župan, če hočete, in pustite me na staro mesto, kjer ste me dobili.«

»Tega ne, tega, gospod doktor. Ko bi moje besede kaj veljale, bi dejal takole: kovača bi iz sobe spodil in mu prepovedal vaše reči zabijati, po bokal vina bi šel in midva bi ga kar tukajle skupaj cukala in jaz bi prisegel, da bi potem še pri nas ostali – vsaj tja do spomladi, če ne dalje.«

Nekako tako je ugibal županček in potem na prste leve roke našteval, koliko bi imel zdravnik čez zimo na Pešati zaslužka in koliko lepega denarja bi si lahko prištedil.

Limbar posluša nekaj časa preprostega tovariša, a potem mu presede tak pogovor, torej vstane in v svojo sobo odide.

Tudi tu ne najde miru. Knjge, obleka, podobe vse je v neredu, pravi semenj.

Med drugim zapazi na oknu na pol posušen šopek. Znano mu je, kje je raslo ono cvetje, kdo ga je povil v šopek in skriva je v njegovo sobo postavil. Da bi si zatrl še ta spomin, zgrabi posodo in vrže šopek na cesto.

Trenutek pozneje odide sam v vas.

Ko na vežnem pragu premišljuje, kam bi šel prav za prav, zagleda na klopi Manico.

Bleda je in oči ima uprte na šopek na prašni cesti.

Limbar ve, kaj pomeni ta pogled. Uboga deklica tega ni zaslužila. Da vrača ljubezen s sovraštvom, dobroto z zaničevanjem, moralo jo je žaliti. –

Človek pride čestokrat na mesto nenadoma, kamor se niti namenil ni, niti mu je ljubo.

Kako bi si to razlagali, ne vemo. Ljudje pravijo, da je to naključje, mi pa trdimo, da nas neka neznana notranja sila vodi v bližino oseb, katere so nam mile, čeprav nimamo namena, sestati se z njimi.

Na tak način je menda prišel tisto popoldne Limbar na travnik ob potoku, kjer se je med razstresenimi vrbami pasla živina in so vaški kuštravi in bosonogi pastirji in pastirice ogenj ob stezi kurili.

Z otožnim srcem, sam s seboj in s celim svetom nezadovoljen, jezil se je nad svojo usodo, ki mu je pokopala navidezni temelj bodoče sreče. Vmes pa se je vpletalo vroče hrepenenje po svoji miljenici in kot kontrast besede Komarjeve, ki mu je s svojimi besedami nedvomno hotel iz misli izbiti ljubezen do grajske hčere. Nagibal se je večkrat k sklepu, slediti nasvetu stotnikovemu in pretrgati vse vezi, katere so ga vezale na Lucijeto. Ali zopet se je oglasila ljubezen in omajala prej storjeni sklep. Tako je prišel do gozdiča, kjer se pota križajo.

Ena steza pelje čez Gorjance, druga na levo proti njegovemu domu. Tam stoji iz davnih časov kapelica, posvečena Materi božji. Na severni strani na pol razpadlega zidovja je lesena klop in nekaj korakov oddaljen žubori bister studenec v senci širokovejnate bukve.

Tam počivajo v poletni vročini mimogredoči. Tudi Limbar je že sedel čestokrat na oni klopi in občudoval z nje krasen razgled v dolino. Tudi danes zavije tja. Domov se mu ne mudi. Pred mrakom se hoče šele vrniti.

Utopljen v take misli, se približa kapeli in zapazi – le še nekaj korakov oddaljen, na klopi Lucijeto. Kri mu šine v lica, nekoliko postoji, a vrniti se ne more več. Lucijeta ga je videla. K nji tedaj sede.

»Vi ste hoteli skrivaje iti mimo mene, gospod doktor. Veste, da to ni lepo od vas,« ogovori deklica prišleca, ko nekaj časa v vidni zadregi poleg nje sedi.

»Vi mi delate krivico, gospodična. To ni bila moja misel. Važne reči sem ugibal in preudarjal, kratko, razmišljen sem bil, in v razmišljenosti spregledamo mnogo, česar ne bi smeli.«

»In kaj ste tedaj premišljali?« vpraša Lucijeta.

»Ni dobro, da človek vse ve. Čestokrat mu je lastnih misli preveč, tuje bi ga vznemirile popolnoma. Tudi na vas, gospodična, ne bi bile, če se morda ne motim, moje misli brez vtisa. Dovolite, da jih ohranim zase.«

Deklica osupne. Svoj pogled v zdravnikov obraz upre, roke sklene v naročje in pravi: »Gospod doktor, vi ste danes tako

čudni, tako nerazumljivi, da bi se vas bala, – ko bi –« Pri tej besedi povesi oči, strese se ji glas, njene trepalnice nekolikokrat urneje trenejo.

»Če hočete vedeti, naj bo,« povzame Limbar in morda nevedoma Lucijetino desnico ulovi in v svoje naročje dene.

»Sprehajal sem se dolgo časa in čudil sem se, da mi je ta pot nenadoma tako dolg, kakor da bi vedel celo on, kdo se vrača zadnjikrat mimo gozdne kapele.«

»Kaj je to, gospod doktor? Govorite jasno, ne razumem vas!« vzklikne nekako boječe Lucijeta.

»Slovo je vsakemu težko. Naj odhajamo iz domovine ali iz daljnega, nekdam tujega kraja, vedno nam solza po licu kaplja, pravi pesnik, katerega čitate tudi vi, gospodična, in tega sem se prepričal danes sam. Povedati vam moram naravnost, da se odpeljem jutri pred sončnim vzhodom v mesto.«

»In koliko časa se ne vrnete?«

»Ne vem, morda nikdar več. Tudi ne vem, kdo bi poprašal kdaj po meni. Tujca pozabimo, ko nam izgine njegova podoba na prašni cesti. Naš spomin je navadno tako dolg, kakor vid našega očesa.«

»In od mene se niti posloviti niste želeli?«

»Morebiti bi bilo bolje za naju. Prepovedano mi je, da vas smem videti. To je volja vaše matere.«

Nastane tišina. Limbar čuti, da se Lucijetina desnica trese in v prelepem očesu se ji utrne solza, krasna lesketajoča

solza in se razlije po licu. Kakšen pogled! Omehčal bi bil jaklenemu človeku srce in Limbarjevo mehko srce naj bi bilo nepremagljivo?

Zatrti so bili prejšnji sklepi, zatrto moštvo, uničeno vse sovrašтво v srcu. Roki je ovil deklici okoli vratu, pritisnil jo je na svoje kipeče srce, razodel ji je, kar ji je bil že tolikokrat razodel in tolažil jo je, kakor se tolažijo – z besedico se zadovoljujoči – zaljubljeni.

»Daleč bom od tebe,« šepeče potem Limbar in poljubi biserne solze z dekličinega lica, » a moje misli bodo neprenehoma pri tebi, in tvoje naj bodo pri meni. Ko se ne bova videla, piševa si in ko si pisati ne moreva, upava, da pride čas, ko nama ne bo treba tudi poslednjega, ko bova združena za vselej.«

Tako je govoril Limbar in deklica ga je strmeč poslušala, jokala in vendar nepopisljivo srečna bila. Danes je dala dušek svojim skrivnim bolečinam; kaj pride, kaj bo v prihodnje, ne ve, ne misli in ne računa – kdor ljubi.

Dvanajsto poglavje

Drugo jutro je bila sobica v županovi hiši prazna, kajti Limbar se je bil odpeljal.

Pol ure pozneje, ko je oddrdral voz po kamniti cesti, stopila je Manica v samotno sobo, naslonila se na okno in zrla na široko cesto doli v dolini, ki se vije proti mestu; zakaj je imela rdeče oči, ne bi se motili, ko bi rekli da jih ima od solza. Zdelo se ji je danes nestrpno v tej sobi, ki ji je bila sicer najljubša. Samotne in otožne so ji bile celo cvetice na oknu, in samotna, zapuščena se je zdela sama sebi.

Ko se tako suče po sobi, zagleda na mizi nekaj belega. Bil je listič z njenim naslovom.

Z otročjo radovednostjo in tresoč se, ga bere:

»Draga Manica!

Ne zamerite, da sem odpotoval brez slovesa. Poslavljam se s temi vrsticami od vas, in vas prosim odpuščanja. Ostanite srečni, veseli! Končno imam še eno prošnjo. V omari je ostala

knjiga, ki sem si izposodil v gradu in jo pozabil vrniti. Prosim, izročite jo grajski gospodični in sicer, če je mogoče skrivaje, ter pozdravite jo v mojem imenu!

Anton Limbar.«

Tako bere in bere Manica vdruči in tretjič in svojim lastnim očem ne verjame, da bi bila to njegova pisava.

»Njo naj pozdravim, torej, njo, to je vse, kar mi ima naročiti, drugega nič. O, vedela sem predobro, zakaj je ostajal cele popoldneve tam. In naposled to čudno naročilo, da naj ga poslavljam jaz pri grajskih!«

Ko je modrovala tako županova Manica in na prašno cesto v dolino zrla, stal je Limbarjev voz koncu vasi pred prvo krčmo.

Tam so se zbrali namreč tisto jutro vsi vaščani od župana in kovača Krivca do zadnjega kočarja in so Limbarja čakali. Hote ali nehoti, se je moral Limbar ustaviti pred krčmo in tam z možmi kupo vina popiti za odhod.

»Pa ne bi šli, gospod doktor!« modruje župan, ko Limbar sredi možakov, kakor v trdnjavi, sedi in nešetim njihovim vprašanjem le na pol odgovarja.

»Jaz vam zagotavljam, gospod, da vam pri nas ni bilo slabo. Pa bo še bolje, če ostanete. Moje stanovanje vam prepustim brezplačno. Soseska bo pridodala tudi nekaj goldinarjev za plačo in dela boste imeli vedno.«

»Saj je res, gospod milostivi, ostanite pri nas,« se oglase zdaj hipoma vsi pivci in kakor čebele vanj silijo in sebe in svojo srenjo hvalijo.

»Hvala lepa, možje. Zdaj ni mogoče. A ne rečem, da bi se ne vrnil še kdaj k vam, če se vse po moji volji zgodi.« Izrekši te besede, globoko vzdihne ter se zatopi v misli.

Medtem se je kovač, ki je bil sicer najzgovornejši in je najmodrejše besede Limbarju zastavljal, skozi okno ozrl in vzkliknil: »Glejte, glejte, gospod doktor, grajska kočija drči po cesti. Počakajte, ne bi rekel dvakrat, da ni namenjena k vam. Kdo ve, kakšen važen obisk vas pričakuje in lahko, da si še premislite in voznika in voz nazaj v vas obrnete.«

Pri teh besedah pomole pivci pri oknih glave na cesto in svojo radovednost pasejo.

V resnici, v tem trenutku pridrči grajska kočija skozi vas.

Krivec pretkana, modra glava je menda opazil Limbarjev neugodni položaj. Ko se je tedaj čez nekaj časa zdravnik poslovil od mož in odpeljal, začel je zbranim pivcem, ki se niso mogli ločiti od vinske kaplje, pripovedovati: »Bogve, zakaj se je tako iznenada odločil, zapustiti nas,« reče eden možakov, »zdi se mi, da ni brez važnejšega vzroka to storil.«

»Le mene vprašajte, mene, kako je to, pa vam povem in zagodem, da vsi zastrmite in zazijate,« vzklikne zdajci Krivec.

»Zini, če kaj veš in znaš, ker hočeš vedeti vse!« se oglasijo zopet pivci in v kovača oči upro.

»Da bi jaz ne vedel? Pa vem, samo jaz vem, kako in kaj. Tako gotovo vem, kakor vi ne veste in nihče drugi. Le poslušajte in verjemite mi, če hočete, ako ne, pa pustitite, je vseeno.«

»Ko bi vedel kaj, bi pa govoril in ne skrival toliko časa svoje modrosti,« se oglasi zdajci kovačev sosed, jezeč se, da kovač vse brez izjeme za nos vodi.

»Pa ti govori, ti, če ti bolj veš, jaz bom pa molčal, kakor zid in poslušal te bom, pa je,« ga zavrne osorno prejšnji. Potem pa kazalec desnice na usta položi, z levico v dolino na grad pokaže in skrivnostno zašepeta: »Tamle so krivi, tamle, da se nam zdravnik kuja. Ženil se je v gradu menda in vrata so mu zaprli in pot pokazali. Zdaj pa recite, če ni res tako!«

»Aha! To bi bilo kaj, brez nič ni,« se začudi pol omizja. »Zakaj si izbira grajsko, prav mu je!« pristavi drugi.

»Naj bo, kakor hoče, mi že prestanemo,« reče župan. Tako so preresetavali možakarji te in druge stvari še dolgo, tako da je bilo sonce že visoko na nebu in so jezične ženice razkačene že tega in onega pivca skozi okno klicat hodile in mu očitale, da bo vse zapil in po grlu pognal.

Trinajsto poglavje

Sneg je ležal po Pešaški dolini in po Gorjancih in povsod. Pešačani so pri kurjenih pečeh sedeli, novice razglabljali, sosede in vse navskriž obirali in predivo so preli.

Semtertja se je zasukala tudi govorica na grajske, na nekdanjega zdravnika, na županovo Manico, ki je zadnji čas v gradu kakor domača in na pogorskega gospoda. Tako so imenovali namreč ne vedoč pravega imena stotnika Komarja s Pogorja. Posebno poslednji jim je delal zadnji čas mnogo preglavic. Večkrat so ga videli korakati v največjem snegu v vas, a ne v krčmo, temveč naravnost k županu. Tam je z Manico, ki se je v mestu nekaj nemščine naučila, le tuji jezik govoril, kakor da bi drugega ne znal.

Poslednje pa ni bilo res. On je bil menda po vsem širnem svetu. Trdili so, da je govoril mnoge jezike, turški ali španski ali kdo ve, kateri še, pa tudi po domače, če ravno hoče. Kovač Krivec je pri takih prilikah zabičeval, da gospod le zaradi tega

nemškuje z Manico, ker jo rad ima in ji, kdo ve kaj, na uho šepeta, pa da bi jo celo rad, ko bi ona hotela, za ženo k sebi vzel. –

Ljubezen gradove podira in iz razvalin zopet nove zida, sovraštvo pozablja, krivic ne čuti in ne vidi in po različni meri sebe in svojo okolico sodi. Takšno pravilo je veljalo nekdam in še velja. Limbar se je nekdam posmehoval temu pregovoru, a kaznoval se je sam.

Le nekaj tednov je izpolnjeval sklep, ki ga je storil pri svojem odhodu iz Pešaške vasi, namreč utopiti mladostno norost, kakor jo je imenoval, in rabiti svoje moči le svojemu poklicu, trpečemu človeštvu v korist.

Kdo bi uganil, koliko se je že storilo takih možatih obljub, in koliko se jih je prelomilo, pozabilo?

Tudi Limbar je spoznal, da je človek iz mesa in krvi in da ima v prsih čut in srce.

Čez dolgih štirinajst dni, takšni so se zdeli vsaj njemu, je napisal pismo, polno zaljubljenosti, polno zračnih gradov, kakršna so taka pisanja vsa brez izjeme in odposlal ga je v posebnem listu svojemu prijatelju na Pogorje.

Stari stotnik je pri mizi sedel in vino pil, ko so mu izročili pismo. Najprej ni vedel, čigavo je. Ko ga prečita in izve ponižno prošnjo, naj mu prijateljski pomaga v neki zadevi in poslano pismo po skrivnem slu na pravo addresso odda, izpije pol kupe vina, z rokama tleskne, se zasmee in vzklikne: »Lepo je to. Daleč sem prišel. Kdo bi si mislil, da bom na stara leta

zaljubljenim kamenje izpod nog spravljal in jim goreče rane hladil. Dobro, dobro, krasno je to: O ponosna moškost, kaj si v resnici takšna, kot si bila, ali nisi za las boljša postala v dolgih dvajsetih letih, ko sem bil jaz v takem položaju, kot je zdaj moj znanec.«

»Naj bo,« pravi potem. »Zaljubljenim pridiguješ zastonj. Prej ti vse verjamejo, kot to da je njihova zaljubljenost neumnost, prt, skozi kateri žarijo ljubeči žarki le tako dolgo, dokler jim ne odkriješ skrivnostne zavesse. Vendar vsi smo Adamovi sinovi, vsem se enkrat pamet pomeša. Kdor podaljša naše norčije, nam je prijatelj. Tak prijatelj hočem biti tudi jaz svojemu mlademu, zaljubljenemu znancu.«

Tako je modroval stotnik, ko je prebiral prvo Limbarjevo pismo iz mesta. Proti večeru pa je ubral pot doli proti vasi k županu. Tam je skrivaje k sebi poklical Manico, razodel ji lepo skrivnost in oddal pismo. Manica je sicer isto noč jokala skrivaje v postelji in vedela ni zakaj, ali pa si ni upala vedeti. Drugi dan pa je vendar v grad pismo nesla in ga svoji novi prijateljici izročila in ji povrh srečo želela. Tako so romala Limbarjeva pisma iz mesta skozi stotnikove in Maničine roke v Lucijetine in zopet nasprotno. In predmet onim skrivnostnim pogovorom stotnika z Manico bila so prav ta pisma. To je trajalo do spomladi. Tedaj se je razmerje v nov tir zasukalo in sicer iz sledečega vzroka.

Limbar je vso dolgo zimo zaljubljena pisma pisaril in dobival in spomladi je bil na onem mestu, kot v jeseni, ko je na

Pešati slovo jemal. Vsakemu resnemu možu moralo je biti to grenko; tudi Limbar je spoznal naposled to in da mora biti mož. Največ vzroka za take misli je imel tudi zaradi tega, ker je v mestu malo prakse in tudi malo zaslužka imel, daleč na kmetih pa službe sprejeti ni hotel. Brez premoženja in brez upanja, da se predrugači njegov neprijetni položaj, mu je bilo drago, da se mu je posrečilo dobiti službo zdravnika na ladji, ki je imela odpluti na triletno potovanje. Predno se odloči za svojo novo službo, piše še dve pismi, eno, to se ve, svoji nepozabljivi Lucijeti, drugo prijatelju Komarju. Lucijeti obljubi, kakor je že navada zaljubljenih v takih prilikah, da ji ostane zvest vse dni tudi v tujini, in naj mu ostane tudi ona. Ko se vrne čez tri leta, se spremenijo menda okoliščine, on si prihrani lahko precejšnjo vsoto denarja in potem upa, da mati ne bo nobenih zaprek več stavljala zaželjeni zvezi. Lepo je bilo to pismo in polno tolažbe za ljubečo deklico. Vendar je mnogo grenkih skrivnih solz točila na oni beli papir, rekel bi da se ne bodo nikdar posušile.

Drugo pismo je bilo ravno nasprotno prvemu. S pravo moško prozo in resignacijo je pisal Limbar tu svoje križe in težave, iz katerih se mora rešiti sam, ker ga nočejo ali ne morejo drugi. Trdil je, da mu ne ostaja drugega, kot odpluti v tuji svet za kruhom. Prosil ga je naposled, naj mu ohrani svoje prijateljstvo, ter ga prepričeval, da se bo vedno hvaležno spominjal njegove iskrenosti.

»Dober človek je ta Limbar in častivreden,« pravi stotnik, ko odloži to pismo. »Upam, da ga bosta življenje in tuji svet popolnoma iztreznila in spametovala. Srečno pojdi in srečno se vrni in sreča naj te spremlja, koder hodiš!«

Štirinajsto poglavje

K posestvu gospoda Komarja pripadal je tudi kos gozda, ki je mejil z grajskim gozdom. Kadar ni imel drugega opravila ter se mu ni ljubilo čitati knjige, snel je puško s klina, jo obesil na rame, poklical psa ter po gozdu kolovratil in lisice in zajce zalezoval ali bolje rečeno plašil, kajti lovil je manje iz namena, da kako žival ubije, kot da mu čas mine, saj tudi pes ni bil lovski pes, temveč navaden hišni čuvaj.

Nekega dne pozimi je bilo, sonce je sijalo skozi s snegom odete smreke. Že precej časa lazil je po lisičjem sledu, a naposled, ko mu le ni hotela lovska sreča mila biti, in je bil zelo utrujen, sede na hrastov panj, da se odpočije. Bil je nevedoma prekoračil meje svojega gozda ter zašel na posestvo Zakriškega graščaka.

Precej časa je tako sedel ter se utopil v morje spominov na svojo burno preteklost. Pes je legel kraj njega, ter mirno motril svojega gospodarja. Kar povzdigne pes glavo, skoči kvišku,

zalaja ter zbudi gospodarja iz njegovih sanj. Komar se ozre in vidi petdeset korakov od sebe – Zakriškega graščaka in enega slugo, ki sta prišla ogledovat neke hraste, katere je hotel graščak posekati, da popravi streho svojega hleva.

Ta pogled imel je čudovit učinek. Komarju, ki je imel do tega moža skrivnostno sovraštvo, kar so bili opazili že davno kmetje pešaški, stopila je kri v glavo. Prijel je puško ter urno stopil prišlecema nasproti.

Zakriški graščak je prebledel. Rekel je svojemu slugi, da naj gre nekoliko naprej ter ju pusti sama, a da naj se na njegov klic vrne.

»Dober dan prijatelj!« reče Komarju, ki mu je prihajal nasproti.

»Hinavec,« zakliče Komar, »kako si upaš to ime skruniti, ti ki si me tako grdo prevaral! – Sicer pa se mi sedaj zaželjena prilika ponuja, da te prisilim do zadoščenja, ki sem ga toliko let zastonj od tebe iskal.«

»Kaj hočeš, človek od mene?« reče tresoč se Zakriški.

»Izpihniti ti luč življenja!« odgovori Komar.

»Ali si zblaznel, kaj sem ti storil?«

»Ti še vprašuješ, kaj si mi storil. Ah, kratko pamet imaš. Ali zato jaz bolje pomnim. Dobro veš, kaj od tebe zahtevam. Ti se moraš z menoj bítí!«

»Jaz ti rečem, da se ne bom!«

»In jaz ti rečem, da te prisilim. Ali vidiš tu pod mojo pazduho korobač?«

»Pa kaj hočeš z njim?«

»Glej, za uho te primem in pokličem tvojega slugo, naj gleda, kako te izšibam, kakor svojega psa! Razumeš, pred tvojim slugom te izbičam.«

»Komar, ti si strašen človek, pomisli vendar! –«

Komar mu ne odgovori nič, temveč ga ulovi za uho in hoče poklicati slugo.

Zakriški prebledi in reče: »Stran! prosim te!« – Pretnja, da ga hoče izbičati v prisotnosti sluge, ki bi mu, to je dobro vedel, ne mogel pomagati zaradi psa, prebudila je v njem sram. – »Ne, te sramote ne trpim, da bi me bičal pred slugo. Ker si tako trdovraten, da v teku tolikih let nisi potolažil svojega gneva, naj bo! Bíl se bom s teboj.«

»Dobro, jaz te pozivam na dvoboj, a ti izberi orožje.«

»Bila se bova s sabljami, a kje in kdaj se hočeš biti?«

»Čez osem dni, tamle v oni dolinici!«

»Jaz sem zadovoljen. Ali hočeš zares priti?«

»Dajem ti častno besedo!«

»Tvoja častna beseda ni piškavega oreha vredna, ... vendar naj bo. Priti hočem in videti, ali si v teku tolikih let brezčastno bojazljivost opustil, ali ne.«

To rekši, pokliče Komar psa ter odide. Zakriški stoji nekoliko časa, kakor okamnel ter gleda za njim, potem pozove svojega slugo ter se potrtr vrne v grad. –

Preteklo je osem dni. – Zgodaj zjutraj vstal je Komar, zavil se v kožuh in skril pod njim sabljo. Domači so se čudili, kam

se gospodu tako zgodaj v takem mrazu mudi. Vendar poznali so ga, da je kratkobeseden in zato se ga ni upal nihče vprašati, kam gre. – Hitro je korakal, in predno je sonce vzšlo, prišel je na mesto, kjer bi se on in Zakriški morala biti. Sedel je na posekan hrast, podprl glavo in čakal. Vsaka minuta zdela se mu je kot dolga ura in že je začel sumiti, da Zakriškega ne bo. Kar začuje škripajoče korake v zmrznjenem snegu. Vstane in vidi tri osebe, ki se bližajo mestu. Bil je Zakriški in dva Komarju neznana gospoda, eden naj bi bil priča pri dvoboju, drugi je bil zdravnik iz bližnjega mesta.

Komar jim gre nasproti ter gospoda se medsebojno predstavijo.

»Kje pa imate pričo,« vpraša tovariš Zakriškega.

»Jaz bom kumoval sam sebi,« odvrne Komar. »Če so gospoda zadovoljna naj se prične boj.« –

Pristopita tedaj eden k drugemu. Zakriškemu se trese sablja v roki. Priča da znamenje in boj se prične.

In ni trajal dolgo. Komar kot vojak več borjenju, in ves željan maščevati se svojemu sovražniku, vsekal je Zakriškemu, ko mu je od strahu roka omahovala, rano v glavo. Kri se mu je poredila po licu, padla mu je sablja iz rok in sam se je od bolečine zgrudil na zemljo. Boj je bil končan. Zdravnik in priča pristopita ter obvežeta rano, in pri tem jima je tudi Komar pomagal.

Zdravnik je trdil, da rana ni globoka in da ni velike nevarnosti. Ko se je Zakriški zopet zavedel, pristopil je Komar k

njemu, mu podal roko, ter dejal: »Sedaj sva pobotana, jaz tebi odpuščam, kar si meni zakrivil.« Potem se poslovil od ostale dvojice, ter gre naravnost domov. Ona dva pa vzdigneta Zakriškega, ter ga peljeta v grad, podpirajoč ga vsak z ene strani.

Petnajsto poglavje

V vaški krčmi so kmetje žganje pili in novice razglabljali. Glavno vlogo v tem imenitnem razgovoru je imel kovač Krivec.

»Jaz vam povem, da to ni kar tako pa tako tja v en dan in da se pozabi, kakor bi se, ko bi kakšen škric kateremu izmed nas ude pretresel, ker mi smo kmetje in nič. Pa vendar prav je, da je premikastil Komar nekoliko tistega čmerikavca grajskega. Sile mu menda ne bo. Ko bi prišel meni v pest ob pravi uri, mislil bi bil na vaškega sajastega kleščarja vse žive dni.«

Pri teh besedah Krivec polno kupo žganja izpije, podbradek z razcvetenim rokavom obriše, z desnico lice podpre in nadaljuje: »Možje, veste, ker ste tudi gospodarji in kaj uganiti in razsoditi znate, to pa je bilo tako, prav tako kakor vam pripovedujem in pravim. Jaz sem pipo tobaka natlačil, pa proti večeru je bilo in delo v kovačnici mi je pošlo in dejal sem: Krivec pojdi v gozd in nekaj leskovih obročkov nareži pa sod,

ki vedno vodo pušča, utrdi, da ne bo starka moja vedno vate režala in kričala, da si pijanec, pa pod božjim soncem nič drugega. In šel sem, gori nad hudo brezno, kjer leskovina raste in dejal sem: To je grajsko in graščak lažje utrpi, če mu nekaj šibic urežeš, kot kakšen kmet beraški, ki ima polno hišo otrok in poln koš zaostalih davkov. Pa nožič zastavim in kakšne tri take leskovine odrežem, kar ga prinese, kaj menite koga, prinese čmerikavca tega graščaka, kakor da bi bil iz oblakov padel in bi ga bile coprnice prignale. In zakričal mi je od daleč, da me ustrelji in zapre, če ne pustim njegove leskovine, ki še kupe žganja niso bile vredne. Jaz pogledam in malo prestrašim se in šibine pustim. Pa jeza in žolč me zalije, da bi bil premikastil in pretepel čmerikavost grajsko, da bi bil stisnjen in krotek, kakor železen obroč, kadar pride pod moje kladivo. A dejal sem, pusti ga. On je gospod, ti si pa kovač pešaški. In po luknjah bi te vlačili biriči in sodili bi ti pri zeleni mizi in kdo ve, kaj še, če mu ne pustiš v miru udov ali ne odložiš svojega maščevanja za ugodnejši čas, ko te nihče ne vidi in ne pozna. Pa moja neumna kovaška glava je ubogala in storila tako. Zdaj pa je Komar pravo zadel in mi posel iz rok vzel in ga dobro izvršil. Zagotavljam vam, če je res kar ljudje govorijo, graščak ne bo več trave tlačil in Bogu božjih dni kradel. Dobil je, kar se mu je spodobilo in prileglo. Skoraj malo preveč ga je potipal, a jaz bi ga tudi ne bil božal in gladil.«

»Kaj praviš, da graščak umre zaradi tistega dvoboja ali kaj? Take sile mu menda ni,« pristavi zdajci župan in v kovača zija.

»Potem pa ne bi bil rad v Komarjevi koži. Glavo za glavo in kri za kri, govori zakon cesarski in tudi njemu jo vzamejo, če je tudi sam gospod in študiran in pretkan kakor devet kanclijskih gospodov,« pritakne zopet drugi kmet in bližje h kovaču prisede, da bi bolje njegovo pripovedovanje razumel.

»Kaj pa sta imela, kaj, pravzaprav in zakaj sta se sprla in navskriž prišla?,« vpraša zdajci župan, kateremu je pijača že nekoliko v glavo silila, glava pa na omizje.

»Kaj bosta neki imela? Sprla sta se, kakor se mi kmetje sem ter tja spremo, pa je. Ne da bi rekel, da smo mi prvi, a zadnji tudi nismo in gospoda niso za las boljša, tako me poslušajte in razumite!«

»Jaz se bojim, da se bo napačno iztekla stvar,« reče eden prejšnjih pivcev.

»To bo pa še sitno to, če mu bo gosposka za petami in mu do živega seže. Tako vam pravim možje, še mi vsi, vsi bomo sitnosti imeli zaradi tega in vi župan boste imeli marsikako pot k sodniku in h komisiji in sam Bog ve, kam še vse.«

Poslednje predrami zopet Krivca in nekoliko boječe v svoje tovariše zija.

»Pa zakaj, da bi jaz sitnosti imel, ravno jaz. Jaz si roke umijem, meni ni nič mar. Sama sta zamešala, sama naj zdaj gledata,« se izgovarja župan in s koščeno pestjo po omizju bobna in se sem ter tja nekako skrivaje skozi okno v noč ozira kakor češ: »Ko bi utegnili le prav imeti in bi biriči nazadnje tudi po Komarjevih znancih svoje dolge roke stegnili.«

Tako se nadaljuje prepir in vrsti govorica. Krivec se spoza-bi iz strahu celo tako daleč, da začne lagati in tajiti, da nikdar na grajskem posestvu obročev rezal ni, pa da je graščak mož, pravi pošten mož in ga je škoda, ko bi umrl ali ne. –

Bojazen, da bo graščakov dvoboj tudi vrlim Pešačanom delal sitnosti, bila je prazna. Nihče drug razen bojevnikov in prič ni videl boja in tudi te osebe so iz razumljivih vzrokov molčale. Tako je tudi cela stvar kmalu utihnila in le sem ter tja je kdo od vaščanov omenjal, da je Zakriški graščak še vedno bolan in da ga ni nikamor na spregled. –

V Komarju pa se je od onega dvoboja sem zgodila velika sprememba. Čudovit je bil nasledek okolnosti, da je dolgo let gojenemu sovraštvu in želji po maščevanju dal duška. Poprej se je bil skoro popolnoma od sveta oddaljil, z nikomer ni občeval, vse njegovo ponašanje kazalo je nekakšen gnev in srd, ki jih goji do vsega sveta. Po dvoboju pa se mu je pristudilo to puščobno življenje, kakor ga je do sedaj vodil, okolica njegova bila mu je pretesna, želel si je med svet in sklenil je tudi podati se zopet v viharo življenje.

»Sedaj me nič več ne veže na to okolico, kjer stanujejo meni tako zoprni ljudje. Moja želja, zaradi katere sem toliko let samotaril v tej samoti, da se mi ponudi prilika znesti se nad onim hinavcem, se mi je izpolnila. Sedaj hočem zopet zaživeti!« –

Nekega dne povabil je k sebi pešaškega župana. Sicer nerad podal se je župan k njemu a vendar si ni upal odbiti poziva.

Prijazno je sprejel stotnik vaškega poglavarja, mu postregel s čemer je imel ter mu začel potem tako besediti:

»Oče župan, jaz sem sklenil odpotovati in mogoče me dolgo časa nazaj ne bo. Jaz sem mislil sicer moje posestvo prodati, a skesal sem se in odločil se, ako bo mogoče, pridržati ga, ker sem toliko let bival na njem. Ker pa nimam nikogar svojih, komur bi ga mogel za časa moje odsotnosti izročiti v varstvo, zato sem sklenil, vprašati vas, ali bi hoteli vzeti ga v najem. Vse moje pohištvo, živino in orodje vam prepuščam in želim, da tudi moji dosedanji posli ostanejo, dokler se jim ljubi na tem posestvu. Da so pošteni in pridni, to jamčim jaz. Za najemnino se bova že pogodila, in sicer tako, da ne bo vam na škodo, plačevali pa jo boste pri sodišču. Imeli boste pa moje posestvo v najemu, dokler se ne povrnem ali jaz sam, ali pa ona oseba, kateri bom pravnoveljavno izročil svoje posestvo v last.«

Župan se je nekoliko obotavljal po kmečki prirojeni nezaupljivosti sprejeti ugodno ponudbo; ko mu je pa Komar dokazal vse koristi, katere bo imel, ako sprejme ponudbo, se je vdal, in čez nekoliko dni sta se podala v mesto, kjer sta pri sodišču sklenila pogodbo. –

Komar se je potem poslovil od domačih in od županovih, s katerimi je bil poslednji čas edino občeval. Nekega večera pa je drdral voz iz Pešaške vasi in na njem je sedel Komar v popotni obleki in nekoliko zabojev na vozu je pričalo, da se misli gospodar za precej časa posloviti od Pešačanov. Ko je

voz počasi navzgor vozil, ozrl se je večkrat Komar in ko je bil na vrhu klanca, ukaže voz ustaviti. Nekoliko časa gleda zamišljen na grad in na Pešaško vas in na svojo domačijo, potem pa reče: »Lepa si domovina! srečna ostani; mene ne vidiš morebiti nikdar več.«

Potem zapoje bič, voz zdrdra naprej in oče župan, ki ga je sam vozil, se poslovil v mestu od Komarja, ter mu želi srečen pot. –

Šestnajsto poglavje

Preseliti se moramo zopet za eno leto naprej in zameniti slovensko domovino z obalami mehikanskega zaliva.

Močno se je upiralo pomladansko sonce v gorata morská obrežja in v luki Vera Cruz se je gnetla pisana množica radovednih gledalcev in pričakovala avstrijski parnik, ki je plul napolnjen s tisoč vojnih prostovoljcev. Koliko zanimivih obrazov je bilo videti tu, koliko ljudstva iz vseh delov sveta, koliko različnih šeg in narodnosti! Tam je slonel s širokokrajnim, na oči potisnjenim pokrivalom in prepasan s pisanim angleškim šalom ponosni sin Mehike in se jezil v brado na sovražnega tujca, ki se ugnezduje vedno bolj in bolj v njegovi domovini. Zopet tam je hodil z na hrbtu prekrižanima rokama pusti Anglež in morda računal, koliko bo zaradi nove tuje posadke njegova kupčija na boljsem. In večni Ahasver, povsod doma, prekupčevalski Žid je čakal nemirnega pogleda bližajočo barko in študiral, koliko zaslužka more pridobiti danes.

Zdajci zagrmijo topovi iz vseh vojaških ladij, ki stoje v luki in zastave različnih narodov prihajajočemu avstrijskemu parniku v pozdrav.

Veselje in vriskanje brez konca in kraja odmeva iz prispele barke in gromki klici in pozdravi čakajoče množice ji odgovarjajo z obrežja.

Tam med gnečo, ki se peha in ogleduje tujce, zapazimo tudi tridesetletnega možaka s polno rumeno brado in neka-ko čudnim znanim obrazom, da ne vemo, kje bi ga bili že videli. Tega in onega vojaka nagovori s prijazno besedo in temu in onemu stisne desnico, kakor da bi bili vsi njegovi znanci in prijatelji. Glej, zdajci pride nova vrsta in slovenski glasovi odmevajo na desno in levo. Bili so slovenski, za cesarja Maksimilijana nabrani prostovoljci. Bradati opazovalec se zgane: »Bog vas sprejmi, rojaki,« vzklikne v domačem jeziku in se pridruži slovenskim rojakom. Veselja in pozdravljanja ni konca ne kraja. Čeprav tujec po imenu in obrazu, najde v tujini rojak rojaka in tako je bilo tudi tu. A kratko je trajala ta družba. Poveljnik oddelka zapove k odhodu.

Pazljivo posluša naš slovenski možak to povelje in hiti k poveljniku, kakor da bi bil spoznal v njem nekdanjega svojega znanca, a ta odjaha k prednji četi, ter mu izgine izpred oči. Predno se zave, odidejo rojaki. Potem govori samemu sebi: »Ali je mogoče, ali je goljufiva podobnost? Poslednje ne more biti. To je bil njegov glas in njegova podoba, samo mnogo starejši je. Ubogi starec, kaj je pripeljalo tudi tebe v tujo zemljo

na stare dni? Počitka nisi našel in sreče v domovini, kakor jaz!«

Težko ni uganiti, da je modrujoči tujec naš stari znanec zdravnik Limbar.

Limbar, ki je bil v službi na italijanski ladji, na začetku zaradi stanovskih opravil ni mogel povpraševati dalje po vojaškem poveljniku, kasneje pa je bilo prepozno; kajti čete so odrinile že drugi dan proti glavnemu mestu.

»Smolež sem, stari smolež kamor pridem in koderkoli hodim. Celu tu v daljni tujini me preganjajo domače podobe, obrazi, katerim sem hotel uiti in jih izbrisati iz spomina,« pravi Limbar sam pri sebi, ko se zopet nekaj tednov pozneje ob morskem obrežju sprehaja. »V kratkem odrine barka, na kateri jem sužnji kruh, v severne luke in potem v domovino. Odjadral bi z njo, a kaj hočem tam? Iskati nimam ničesar, čeprav sem zapustil mnogo. Celu možak, katerega sem imenoval prijatelja, se je naveličal domovine in prišel je za menoj. Bolje je, da ostanem tu, kjer sem. ›Iz oči, iz spomina,‹ pravi stari pregovor, jaz pa trdim: Izpred oči je lahko bežati, morečemu spominu uiti pa ni mogoče. Torej ostanem tu še nekaj let, poskusim svojo srečo in poiščem svojega nekdanjega prijatelja, če se bo dalo. –

Bil je vroč poletni dan eno leto po teh dogodkih. Sonce je pripekalo na mehikanska tla. Od daleč so odsevali zvoniki mesta Morelije. Uporna domača in tuja cesarska vojska sta si stali tam nasproti.

Prišel je večer, a zmage ni prinesel ne eni ne drugi četi. Zastonj se je prelivala kri.

Noč je legla na zemljo. Zakurili so ognje po taborih. Le posamezne čete nočnih straž so se srečavale in menjavale, in vozovi z ranjenimi so drdrali po bojnem polju.

Tam na obrežju počasne reke je počival častnik. Splazil se je tja in si izpiral rano na nogi ter jo obvezal z žepnim robcem.

Med tem dospe sanitetni oddelek na obrežje. Vojaki dvignejo ranjenca in zdravnik mu hoče obvezati rano.

»Pustite me! umrem naj, in vsemu bo konec,« vzklikne častnik. Bil je stotnik Komar. Poveljnik zdravstvenega oddelka ukaže vojakom naložiti ranjenca na voz ter ga odpeljati.

Sedemnajsto poglavje

Nekaj tednov pozneje je bila vojaška bolnica v Kveretaru napolnjena ranjencev in bolnih. Vročina, nezdravi zrak in mnoge nalezljive bolezni, ki so se širile po prenapolnjenem mestu, so uničile več vojakov, kot sovražno orožje. Le malo število onih, ki so bili prineseni semkaj, je videlo zopet svojo daljno domovino.

V posebni sobi za častnike v zgornjem oddelku ležal je tudi znanec iz slovenskega Pogorja in zadnjega bojnega prizora – stotnik Komar.

Zdajci se napove prihod zdravnika. A starec se ne zmeni zanj in niti ne pogleda mladega zdravnika, ki stopi k njegovi postelji. Šele ko poslednji iznenaden vzklikne ter Komarja po imenu pokliče, se ozre in zagleda – Limbarja, ki je bil vstopil v mehikansko cesarsko vojsko kot zdravnik. Veselje mu spreleti lice, dvigne se više v postelji in z vzklikom »Bog vas sprejmi, prijatelj Limbar!« mu poda desnico. Limbar zgrabi desnico in

oba zreta eden v drugega molče, kakor da jim je iznenadno srečanje glas zaprlo. Potem reče Komar:

»Hvala Bogu, da je vas še enkrat poslal v moje društvo. Moje življenje se naginje h koncu in milo mi je, da sem našel ljubega znanca, čigar prijateljstvo mi bo olajšalo zadnje trenutke.«

»Ni še vse izgubljeno in jaz mislim, da čez eno leto bova oba zopet v domovini, ako hočeva in se nama vzljubi.«

»Vi lahko vi, in vi morate. Mene pa pustite tu! Zdaj je prepozno. Jaz ne smem upati več, da bi kdaj ozdravel. Prijatelj, jaz dobro vem, da ne zapustim več tega mesta, vas pa še čakajo veseli in viharne dnevi, kakršne sem užival nekdam tudi jaz. A bilo je več temnih, kakor jasnih. Ne zamerite, prijatelj, jaz govorim z vami, kakor da bi se poznala iz otročjih dni. Jaz priznam, da sem grešil, ker sem molčal vedno o samem sebi, v vaše zadeve pa sem se vtikal nepoklican in vas s tem morebiti čestokrat vznemirjal. A danes govorim z vami, kakor pri spovedi. Skoro boste razumeli in rekli, da sem imel prav. Ko sem bil mlad, dragi moj, bil sem poln visokoletečih misli, poln poezije sem živel in zlate gradove za bodočnost sem zidal. Bil sem sin ubožnega kmeta iz gorskega zakotja, ter se šolal v bližnjem mestu. Vsako poletje sem hodil v Roženov grad in govorila je vsa Pešaška vas, da rad zaljubljeno pomežikujem grajski gospodični. In resnico so govorili. Lepa grajska sedemnajstletna Helena očarala me je s svojo ljubeznivostjo, in grajski sin Zakriški mi je bil prijatelj, kateremu sem bil srčno

vdan. On je prihajal pogosto v grad, kadar sem bival jaz tam in to se je zgodilo vsake počitnice. Ker je bil prezgodaj umrli brat Helenin moj sošolec in prijatelj, vabila me je potem njegova mati graščakinja pogosto, morda da bi bila lažje pozabila svojega edinega sina in – Helena me je menda tudi zaradi tega nekoliko rajši imela. Jaz po vzrokih nisem povpraševal, samo čutil sem, kako srečen sem v njeni bližini in v družbi dragega prijatelja.

Tako so minevali dnevi in tedni in vsake počitnice so mi bile prekratke. Po končani srednji šoli sem se odločil za pravosodne študije. Ker sem bil od doma brez pomoči, mi je bila graščakinja druga mati, in skrbela je zame, kot za lastnega sina. Svet je nehvaležen, in v najboljšem človeku se pretrga včasih nit najlepše lastnosti, kateri pravimo: hvaležnost. Ne sramujem se vam povedati, prijatelj, tudi jaz nisem bil nič boljši; zlorabil sem dobroto svoje druge matere. Mlad pravnik, brez izkušnje, brez resnega premisleka, dvignil sem previsoko svojo ubogo glavo – in ljubezen, gorečo ljubezen sem razodel grajski hčeri, ter ji prisegel, da bo, da mora biti le ona moja nevesta in nobena druga. Ljubila sva se goreče in strastno in zlate gradove sva zidala v oblake, kakršne zidajo vsi zaljubljeni brez izjeme. Do konca mojih študij sva sklenila skrivati najino srečo, kolikor se je dalo. – Živ človek ni smel vedeti o najini ljubezni, posebno mati ne; kajti prepričana sva bila oba, da bi bilo to najino gorje. Samo Zakriškemu, s katerim me je vezalo iskreno prijateljstvo, odkril sem svojo sladko

skrivnost. Tako so potekale predzadnje počitnice. Ločitve čas se je približal, a med tem je vedno lepše cvetela moja ljubezen, saj še eno, le eno samo leto – in svoboden bom, kot možak stopim lahko k materi ter jo prosim za Helenino roko.

Le eno leto, eno leto, malo dni po številu, in koliko se je spremenilo med tem.

Ko sem se vrnil po končanem študiju, ni bilo več istih veselih dni v gradu. Moj prijatelj sprejel me je zelo hladno. Sicer me je to nekoliko presenetilo, a mislil sem, da je bogve iz kakršnega vzroka slabe volje. Ali še bolj sem se začel čuditi, ko sem opazil, da se me ogiba. Tudi Helena vedla se je zelo hladno proti meni, a toliko bolj prijazna je bila z Zakriškim. Jaz sem bil slep in nisem ničesar sumil. Toliko večja je bila moja bol in moj srd, ko sem se očitno prepričal o Helenini nezvestobi in prijateljevem izdajstvu. Nekega dne sem šel zopet v grad na obisk. Pri vratih stal je sluga, ter mi odgovoril na moje vprašanje, ali so grajski doma, da je gospodična z Zakriškim mladim gospodom šla na sprehod v grajski gozdiček. Ta vest mi je spotila čelo. Slutnja se je obudila v meni, da bi moglo biti, česar sem se v resnici prepričal. Varno sem stopal, da me ne bi opazila. Zagledal sem ju na stranskem potu, kako sta hodila roko v roki. Stisnil sem se v grmovje. Dihati se nisem upal, da me ne bi čula. Vlekel sem na ušesa, a nisem mogel besede razumeti. Čul sem tudi imenovati moje ime in potem glasen smeh. Nato sta izginila za grmovjem in sedla na klop, ki je bila tam. Priplazil sem se bliže in slišal sem, kako sta si o

ljubezni govorila, poljubovala se in šalila. Kri mi je stopila v glavo. Zaječal sem od žalosti in srda. Hotel sem skočiti mednje in raztrgati varljivemu prijatelju obraz. Ali premislil sem se. Obziri, katere sem moral imeti proti Heleni, so mi branili maščevati se takoj brezvestnemu prijatelju.

Hotel sem se tiho odplaziti a zapletel sem se v vejevje in tako povzročil šum. Skočila sta oba na noge in Zakriški zavpije: ›Kdo je brezsrarnnik, da tu prisluškuje?‹ Jaz stopim pred njega in srdito odgovorim: ›Jaz! ali brezsrarnnik nisem jaz, ampak ti, ki si proti meni prijateljstvo hlinil, pa me tako gnušno varal!‹ Ko me Helena zagleda, z glasnim krikom zbeži. Zakriški pa je skočil proti meni in hotel me s palico udariti. Ali prestregel sem mu udarec, mu izvil iz rok palico ter mu dejal: Strahopetec, mene hočeš tepsti, ki sem brez orožja. Vidiš, lahko bi ti kosti zdrobil, ali jaz se ne zadovoljim s tem, ako imaš kaj časti v sebi, bil se boš z mano, ter s krvjo opral svojo krivico! Začel se je zvijati in nagovarjati me z lepimi besedami, a jaz se nisem dal utolažiti. Naposled, ko je videl, kako resno zahtevam od njega, da se z menoj bije, obljubil je, da bo prišel čez dva dni v grajski gozd blizu znane vam kapelice, da poravnava naše račune. Prišel sem in prijatelj moj, bil je grajskega oskrbnika sin. Čakala sva precej časa, a plemenitega bojazljivca ni bilo. Izvedel sem, da jo je isti dan iz grada pobral v mesto.

Srd in žalost razjedala sta mi srce. Doma mi ni bilo več obstanke. Odšel sem v mesto in iskal povsod svojega nasprotnika.

Iskal sem ga po gostilnah, v gledališču in drugih javnih prostorih, iskal sem ga na domu. Vešče se me je znal ogibati in jaz nisem mogel doseči zaželjenega cilja.

Vmes mi je pošla moja gotovina. Kaj sem hotel storiti. Za nadaljevanje študija nisem imel sredstev, ker sem občevanje z Roženovimi popolnoma prekinil, a od doma nisem mogel ničesar pričakovati. A tudi sicer se mi ni ljubilo več mirno nadaljevati svojih študij. Vleklo me je v širni svet, da v trudu in nevarnostih pozabim skelečih ran. Odšel sem v Trst in vstopil v službo na ladji kot navaden mornar. Naposled stopil sem v francosko vojsko ter se s svojo hrabrostjo vzpel do stotniškega čina. Deset let je sedaj tega, kar sem se bil vrnil v svojo domovino. Nikogar svojih nisem našel več. Umrli so mi starši, a niso slišali glasu o svojem sinu, kje da je. Z novci, katere sem si prištedil, popravil sem si svoj domačijo in sklenil končati tam svoje nemirno življenje. Nekdanja moja miljenica Helena bila se je omožila z Zakriškim, ter njena hčer je Lucijeta. Ali maščevalka usode kaznovala je tudi njo. Njun zakon ni bil srečen in tako sta živela ločeno. Sedaj so vam razmere jasne, ki so med nami vladale in razvidno vam je iz te moje pripovedi, zakaj smo se eden drugega izogibali.« –

Starec je obmolknil. Teško je sopel in videlo se mu je, kake bolečine mu je zadajala telesna rana, a tudi kako ga je pripovedovanje duševno mučilo. Ganjen molčal je Limbar in ni se upal pretrgati molka. Kmalu potem pa je starec nadaljeval svojo povest:

»Rekel sem vam, da sem sklenil končati v miru svoje življenje, a usoda hotela je drugače. Bil sem se že umiril in premda me je žolč oblil, kadar sem se spominjal neiskrenega in pri tem plašljivega nekdanjega prijatelja, vendar ga nisem iskal. Slučajno srečal sem ga enkrat v lovu. Ko sem ga zagledal, vzbudil se je zopet v meni oni neizbrisni srd, prisilil sem ga, da se z menoj bije ter ga v dvoboju rani. Sedaj se mi je ohladilo srce, ali doma mi ni bilo več obstanka. Vzbudila se mi je zopet želja po onem nevarnem in nemirnem življenju. Dal sem svoje posestvo županu pešaškemu v najem in ker sem slišal, da se nabirajo prostovoljci, ki imajo utrditi cesarju Maksimilijanu prestol v Mehiki, stopil sem kot častnik v njegovo vojsko, in tu v tuji zemlji našel bom pokoja, kajti čutim, da ne bom prebolel te rane.«

Poslednje besede so bile le na pol umevne. Oslabel je starec od predolgega govora in obmolknil. Dolgo je stal zdravnik še pri njegovi postelji, a dolžnost ga je klicala dalje. Obrisal si je oči in stisnil še enkrat starcu roko.

Odslej je Limbar ves čas, ki mu je ostajal od obilnih stanovalskih opravil, prebil v družbi bolnega stotnika. Pripovedovala sta si natanko, kar sta doživela, v duhu se vračala v domovino in reševala, kaj bi utegnili prinesiti bodočnost.

Nekoliko tednov pozneje pride povelje, da se vrnejo cesarski prostovoljci v domovino. Z veseljem pozdravi Limbar to novico, nekdanjo prisego prelomi. Kakor otroku se mu vzbudi hrepenenje po domovini.

Limbar odkrije Komarju svoj namen, da se vrne v domovino.

»Prav imate, dragi prijatelj, da se vračate v domovino. Vas še čaka srečno življenje in nikar si ga ne grenite. Jaz sem bil nesrečnež, meni se je krivica zgodila in sodil sem potem ves svet po mojih dogodkih. Glejte, predragi prijatelj, kesam se sedaj svojih dejanj, kesam se, žalibog prekasno. Žal mi je pa najbolj, da sem s svojimi nesrečnimi nasveti nekoliko pripomogel, da ste tudi vi zasovražili svet, čeprav vam ni bilo nikakršne sile. Pozabite moje dogodke in oprostite mi, ako sem jaz s svojo črnogledostjo poskušal tudi vam vcepiti sovraštvo do sveta. – Vrnite se tedaj v domovino. Tamkaj vas čaka izpolnjenje vaših želja. Živite srečni v domovini in pozdravite svojo – Lucijeto. Ona je blago dete, gotovo vam je zvesta in vas čaka. Mene ne vidite več!«

Solze so zalile obema očmi, molčala sta oba; potem je Limbar skušal starca utešiti, a ta se je bridko nasmejal in dejal: »Tudi ko bi kdaj ozdravel, bil bi mrtev za svet. Srečno, prijatelj moj!« –

Poslovala sta se. Drugi dan pa odpluje ladja s precejšnjim številom v domovino vračajočih se prostovoljcev, med katerimi je bil tudi Limbar.

Osemnajsto poglavje

Srečno se je bil povrnil Limbar v svojo domovino. Solze radosti so mu stopile v oči, ko je stopil v Trstu na čvrsta tla. Nestrpno je čakal prvega vlaka, da se odpelje v svoje rodno mesto.

Kdo more popisati radost stare matere, ko je iznenada stopil v sobo sin, ki ga že toliko let ni bila videla. Spremenil se je bil sicer, postal je bolj možat, obraz ogorel in brada gostejša, a materino oko ga je takoj spoznalo. Med solze radosti pa so bile pomešane tudi solze žalosti, ko sta se spomnila smrti starega Limbarja, ki je bil umrl, dokler se je sin po tujih zemljah potikal. –

Sklenil je sedaj Limbar nastaniti se v mestu kot zdravnik. Od začetka seveda ni imel skoro nič dela in ni se niti posebno prizadeval, da bi si pridobil paciente, kajti prihranil si je bil precej veliko vsoto denarja v svoji večletni službi na ladji in v Mehiki. Ker mu je preostajalo časa, začeli so se mu poditi po

glavi spomini na preteklost, katerih središče je bila vedno misel na – Lucijeto. Vedno bolj živo se mu je prikazovala njena slika in iskra ljubezni, ki jo je hotel zaman zatreti, vzplamtela je znova ter prebudila neskončno hrepenenje po njej.

Srce mu je velelo poiskati in prositi jo, če mu je zvesta ostala, za roko.

Vendar se dalj časa za to dejanje ni mogel odločiti v strahu, da bi se mogoče razočaral. Ko je tako okleval, prišla mu je iznenadna vest, da je stari Komar v bolnici zaradi rane umrl. Izpolnila se je tedaj slutnja starčeva, da nikdar več svoje domovine videl ne bo. Jokal je Limbar za njim grenke solze, kakor joče sin za svojim očetom, saj mu je bil Komar razen matere edino človeško bitje, o katerem je vedel, da mu je prijateljski vdano.

A kako je bil iznenaden, ko je dobil nekega dne poziv, da naj pride na sodišče, kjer se mu ima izročiti važno pismo.

Svojim ušesom ni verjel, ko so mu naznanili, da je Komar v svojem testamentu, katerega je bil napravil nekoliko dni pred smrtjo, svoje posestvo v Pešaškem selu volil svojemu, kakor se je sam izrazil v zadnji volji, – najmilejšemu prijatelju. – Kakor okamnel je ostal nekoliko trenutkov. Ko se je vzdramil in ko je videl črno na belem, da je vse, kar se mu je govorilo, resnica in nikakršna pomota, prevzela so ga razna čustva, žalostni spomini in vesela upanja.

Z županom Rogovilo, ki je imel v najemu nekdanje posestvo Komarjevo, in ki je bil tudi poklican pred sodišče glede

tega, pogodil se je bil Limbar tako, da mu je prepustil tudi nadalje posestvo v najemu, samo da je župan plačal sedaj njemu najemnino. –

Preteklo je pol leta. V tem času odločil se je Limbar končno, da na vsak način stopi pred gospo Roženovo, ter prosi Lucijeto v zakon. Ker mu je bilo predobro v spominu, kako mu je graščakinja zabranila pristop v grad, ni se upal kar naravnost stopiti pred njo. Ali sedaj, ko je bil posestnik Komarjevine, sklenil je nekoliko časa prebivati na svojem posestvu in upal je, da se mu bo ponudila prilika, obnoviti prejšnjo zvezo z Roženovimi ter tako dospeti do svojega cilja.

Sporočil je torej županu pešaškemu, da pride v Pešaško vas, ter da naj mu pripravi stanovanje.

Ko se je pripeljal Limbar, ustavil se je pred kovačnico Krivčevo, ker se mu je voz nekaj pokvaril. Krivec ga je hitro spoznal ter odprl zatvornice svoji zgovornosti. Ko je voz popravil, spremil ga je do župana, in še tisti večer stopal je ostareli pešaški župan s ključi v rokah poleg nekdanjega vaškega zdravnika Limbarja po strmini proti Komarjevem poslopju.

Ko sta tako stopala po strmem potu spraševal je župan Limbarja o vseh mogočih stvareh, kje je bil in kaj je v tej daljnji deželi doživel. Čim gostobesednejši je bil župan, tem krajši so bili odgovori Limbarjevi. Sredotočje njegovih misli bil je Roženov grad in njegovi prebivalci. Večkrat je nameraval vprašati župana kako je z grajskimi ljudmi, a bilo ga je nekako sram. Naposled, ko sta prišla na strmino, se Limbar ohrabri

in navidezno ravnodušen skuša po ovinkih dobiti zaželjene vesti. – Reče tedaj: »Kako prijetno se odseva v večernem svitu Roženov grad!« Srce mu je glasno bilo, in sapa mu je zastajala čakajoč, kaj bo na to odgovoril župan. Le ta spregovori: »Lep grad, in lepo posestvo, ali Roženovih ni več. Ko je gospod Zakriški, ki je bil stare gospe mož, kmalu po onem krvavem pretepu z gospodom Komarjem – Bog jima daj večni mir in pokoj – umrl, prodala je obe posestvi in odšla, sam Bogve kam, pravijo, da na Dunaj.«

»In njena hči je šla tudi z njo?« vpraša Limbar.

»Tudi, a prej se je omožila. Prihajal je mlad gospodič iz mesta – pravijo, da jim je bil celo v rodu, – in kmalu potem sta se vzela. O, to je bil pir, da nikdar takega.« In sedaj je pričel župan na dolgo in široko razkladati celo povest te možitve.

Limbar ga ni poslušal. Molče je stopal poleg zgovornega župana, a srce mu je krvavelo. »Tedaj si imel vendarle prav, blaga duša, ko si mi svoje črnoglede nazore razkladal in varal si se, ko si naposled mislil, da se je svet spremenil in da si svet krivo sodil. Prav si imel, žalibog prav!« mrmral je polglasno sam pri sebi.

Županček njegovih besedi ni razumel. Z glavo je kimal in za zdravnikom je po strmini korakal in premišljeval je, zakaj je neki Limbar utihnil. Zdajci dospeta k samotnemu poslopju. Zapuščenost se je kazala povsod na desno in levo. Lesena klo-pica pod jablano pred hišo, kjer je posedal navadno Komar, je bila polomljena, trava je rasla ob vežnem pragu, ulnjak je

bil vihar na pol razkril, in zarjaveli ključ se je branil odpreti dolgo zaklenjena vrata.

Zatohel zrak udari prišlecema nasproti, ko stopita v Komarjevo sobo. Župan prižge luč in Limbar okna odpre, potem pa sede v naslonjač in prosi župana, naj ga pusti samega, ker je truden in pojde kmalu spat. Rogovila mu želi lahko noč, potem pa odide in maje z glavo, ker se mu Limbarjevo obnašanje zdi čudno. Ta pa je sedel nem in nepremično zrl pred se, v mislih pa so se mu podili neprijetni spomini; žalost nad izgubo svoje nade ga je prevzela, glava mu je bila razbeljena, debele kaplje kapale so mu s čela, on pa ni opazil, da hladna sapa piha, temveč je dolgo, dolgo sedel na istem mestu. Naposled legel je na posteljo in utrujen zadremal, a nemirne sanje niso mu dale zdravega počitka. – Šele proti jutru je zaspal in se zbudil, ko je bilo sonce že visoko. Vstal je, a čutil se je slabega. Vendar ga to ni vznemirjalo. Odšel je v vas k županovim, kjer so ga prijazno sprejeli. Začel pa je čutiti, da ga na strani bode in proti večeru ni mogel več na svoj dom, leči je moral v posteljo pri županovih v isti sobi, kjer je takrat bival, ko je prvikrat v Pešaško vas prišel. Bolezen je postala zelo nevarna. Poslali so po zdravnika in ta je povedal, da ima zaradi prehlada vročino. Moral je ostati pri županovih, kjer so storili vse, kar je bilo v njihovi moči. Njegova strežnica pa je bila – Manica, ki ga je dvorila z požrtvovalnostjo, ki je lastna samo ženski. – Bila je že davno pozabila, da je do njega gojila skrivno ljubezen. Sedaj pa, ko je tako nenadoma slučaj

nanesel, da je prišla zopet v bližjo dotiko z njim, začela je iskra ljubezni v srcu zopet tleti.

Ko je Limbar zopet okreval, spoznal je blago srce dekličino. Čutil je globoko hvaležnost do nje; počasi se je razvilo iz tega čustvo, ko je spoznal krasne njene lastnosti, visoko spoštovanje in naposled, ko se je spomnil nekdanjih in sedanjih dokazov simpatije, katero je ona gojila do njega, začel je zopet drugače misliti o ženstvu in se je resno v Manico zaljubil.

Tako so minevali dnevi in iz dni so postajali tedni in meseci in kakor čez noč se je raznesla novica, vesela novica, da je županova Manica Limbarjeva nevesta.

Da je imela vsa sošeska in še tri sosedne dovolj govorice zaradi tega, je naravna stvar.

